

Kursplan med kommentarer till mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret

■ Matematik

■ Svenska / Svenska som andraspråk

**Konferensupplaga
oktober 2008**

Form: Ordförådet AB
Omslagsbild: Hans Alm
Tryck: Danagårds grafiska
Upplaga: 1 800 ex
Stockholm 2008

Förord

För att ge kunskap om och skapa förtrogenhet med mål och prov i det tredje skolåret genomför Skolverket en implementering riktad till skolhuvudmän, rektorer och lärare.

Som en del i implementeringen har en konferensupplaga av kommentarer till de mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret tagits fram. Konferensupplagan har som syfte att tydliggöra målen och att fungera som ett underlag för arbetet med målen och målens relation till varandra och till kursplanen i sin helhet.

Konferensupplagan består av kursplaner i ämnena Matematik, Svenska och Svenska som andraspråk med kommentarer till mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av tredje skolåret vilka presenteras var för sig. Kommentarer i respektive ämne består av två delar. I den första delen kommenteras de mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret. Den andra delen innehåller ett diskussionsunderlag för hur man i sin utformning och planering av undervisningen kan arbeta med målen och målens relation till varandra och till kursplanen.

Konferensupplagan är tänkt att ligga till grund för ett tryckt material, Kursplan i Matematik, Svenska och Svenska som andraspråk med kommentarer till mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret. Det utkommer vårterminen 2009.

Det är Skolverkets förhoppning att konferensupplagan ska komma till användning och vara till hjälp inför arbetet med målen i årskurs tre.

Stockholm oktober 2008

Jan Sydhoff
Enhetschef

Carina Hall
Undervisningsråd

Innehåll

MATEMATIK

Kursplan	6
Ämnets syfte och roll i utbildningen	6
Mål att sträva mot.....	6
Ämnets karaktär och uppbyggnad	7
Mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret	7
Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret.....	8
Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret	9
<i>Bedömning i ämnet Matematik</i>	10
Bedömningens inriktning.....	10
Kriterier för betyget Väl godkänt	10
Kriterier för betyget Mycket väl godkänt.....	11
Kommentarer till mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret i ämnet Matematik	12
Målen i relation till kursplanen	20
Inledning	20
Kursplanen i Matematik.....	20
En idé om planering av undervisning.....	20
Innehåll i ett arbetsområde	21
Mål att sträva mot i ett arbetsområde.....	22
Mål att uppnå i ett arbetsområde	23
Genomförande	25
Litteraturlista	26

SVENSKA / SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

Kursplan • Svenska	30
Ämnets syfte och roll i utbildningen	30
Mål att sträva mot.....	30
Ämnets karaktär och uppbyggnad	31
Mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret	32
Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret.....	33
Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret	33
<i>Bedömning i ämnet Svenska</i>	35
Bedömningens inriktning.....	35
Kriterier för betyget Väl godkänt	35
Kriterier för betyget Mycket väl godkänt.....	35
Kursplan • Svenska som andraspråk	37
Ämnets syfte och roll i utbildningen	37
Mål att sträva mot.....	37
Ämnets karaktär och uppbyggnad	38
Mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret eller efter en första del i undervisningen	39
Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret eller efter en första del i undervisningen	40
Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret	40
<i>Bedömning i ämnet Svenska som andraspråk</i>	42
Bedömningens inriktning.....	42
Kriterier för betyget Väl godkänt	42
Kriterier för betyget Mycket väl godkänt.....	42
Kommentarer till mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret i ämnena Svenska och Svenska som andraspråk	44
Texter och genrer	44
Att läsa	45
Att skriva	48
Att tala och samtala	50
Målen i relation till kursplanerna	52
Inledning	52
Kursplanerna i Svenska och Svenska som andraspråk.....	52
En idé om planering av undervisning.....	53
Innehåll i ett arbetsområde	53
Mål att sträva mot i ett arbetsområde.....	54
Mål att uppnå i ett arbetsområde	55
Genomförande	56
Litteraturlista	58

Matematik

Kursplan

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Grundskolan har till uppgift att hos eleven utveckla sådana kunskaper i matematik som behövs för att fatta välgrundade beslut i vardagslivets många val-situationer, för att kunna tolka och använda det ökande flödet av information och för att kunna följa och delta i beslutsprocesser i samhället. Utbildningen skall ge en god grund för studier i andra ämnen, fortsatt utbildning och ett livslångt lärande.

Matematiken är en viktig del av vår kultur och utbildningen skall ge eleven insikt i ämnets historiska utveckling, betydelse och roll i vårt samhälle. Utbildningen syftar till att utveckla elevens intresse för matematik och möjligheter att kommunicera med matematikens språk och uttrycksformer. Den skall också ge eleven möjlighet att upptäcka estetiska värden i matematiska mönster, former och samband samt att uppleva den tillfredsställelse och glädje som ligger i att kunna förstå och lösa problem.

Utbildningen i matematik skall ge eleven möjlighet att utöva och kommunicera matematik i meningsfulla och relevanta situationer i ett aktivt och öppet sökande efter förståelse, nya insikter och lösningar på olika problem.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i matematik sträva efter att eleven

- utvecklar intresse för matematik samt tilltro till det egna tänkandet och den egna förmågan att lära sig matematik och att använda matematik i olika situationer,
- inser att matematiken har spelat och spelar en viktig roll i olika kulturer och verksamheter och får kännedom om historiska sammanhang där viktiga begrepp och metoder inom matematiken utvecklats och använts,
- inser värdet av och använder matematikens uttrycksformer,
- utvecklar sin förmåga att förstå, föra och använda logiska resonemang, dra slutsatser och generalisera samt muntligt och skriftligt förklara och argumentera för sitt tänkande,
- utvecklar sin förmåga att formulera, gestalta och lösa problem med hjälp av matematik, samt tolka, jämföra och värdera lösningarna i förhållande till den ursprungliga problemsituationen,
- utvecklar sin förmåga att använda enkla matematiska modeller samt kritiskt granska modellernas förutsättningar, begränsningar och användning,
- utvecklar sin förmåga att utnyttja miniräknarens och datorns möjligheter.

Strävan skall också vara att eleven utvecklar sin tal- och rumsuppfattning samt sin förmåga att förstå och använda

- grundläggande talbegrepp och räkning med reella tal, närmevärden, proportionalitet och procent,
- olika metoder, måttssystem och mätinstrument för att jämföra, uppskatta och bestämma storleken av viktiga storheter,
- grundläggande geometriska begrepp, egenskaper, relationer och satser,

- grundläggande statistiska begrepp och metoder för att samla in och hantera data och för att beskriva och jämföra viktiga egenskaper hos statistisk information,
- grundläggande algebraiska begrepp, uttryck, formler, ekvationer och olikheter,
- egenskaper hos några olika funktioner och motsvarande grafer,
- sannolikhetstänkande i konkreta slumpsituationer.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Matematik är en levande mänsklig konstruktion som omfattar skapande, utforskande verksamhet och intuition. Matematik är också en av våra allra äldsta vetenskaper och har i stor utsträckning inspirerats av naturvetenskaperna. Matematikämnet utgår från begreppen tal och rum och studerar begrepp med väldefinierade egenskaper. All matematik innehåller någon form av abstraktion. Likheter mellan olika företeelser observeras och dessa beskrivs med matematiska objekt. Redan ett naturligt tal är en sådan abstraktion.

Tillämpningar av matematik i vardagsliv, samhällsliv och vetenskaplig verksamhet ger formuleringar av problem i matematiska modeller. Dessa studeras med matematiska metoder. Resultatens värde beror på hur väl modellen beskriver problemet. Kraftfulla datorer har gjort det möjligt att tillämpa allt mer precisa modeller och metoder inom områden där de tidigare inte varit praktiskt användbara. Detta har också lett till utveckling av nya kunskapsområden i matematik som i sin tur lett till nya tillämpningar.

Problemlösning har alltid haft en central plats i matematikämnet. Många problem kan lösas i direkt anslutning till konkreta situationer utan att man behöver använda matematikens uttrycksformer. Andra problem behöver lyftas ut från sitt sammanhang, ges en matematisk tolkning och lösas med hjälp av matematiska begrepp och metoder. Resultaten skall sedan tolkas och värderas i förhållande till det ursprungliga sammanhanget. Problem kan också vara relaterade till matematik som saknar direkt samband med den konkreta verkligheten. För att framgångsrikt kunna utöva matematik krävs en balans mellan kreativa, problemlösande aktiviteter och kunskaper om matematikens begrepp, metoder och uttrycksformer. Detta gäller alla elever, såväl de som är i behov av särskilt stöd som elever i behov av särskilda utmaningar.

Matematik har nära samband med andra skolämnen. Eleverna hämtar erfarenheter från omvärlden och får därmed underlag för att vidga sitt matematiska kunnande.

Mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret

Målen uttrycker en lägsta godtagbar kunskapsnivå. Skolan och skolhuvudmannen ansvarar för att eleverna ges möjlighet att uppnå denna. De flesta elever kan och ska komma längre i sin kunskapsutveckling än vad denna nivå anger.

Eleven ska ha förvärvat sådana grundläggande kunskaper i matematik som behövs för att

- kunna tolka elevnära information med matematiskt innehåll,
- kunna uttrycka sig muntligt, skriftligt och i handling på ett begripligt sätt med hjälp av vardagligt språk, grundläggande matematiska begrepp och symboler, tabeller och bilder, samt

- kunna undersöka elevnära matematiska problem, pröva och välja lösningsmetoder och räknesätt samt uppskatta och reflektera över lösningar och deras rimlighet.

Inom denna ram ska eleven

beträffande tal och talens beteckningar

- kunna läsa och skriva tal samt ange siffrors värde i talen inom heltalsområdet 0–1 000,
- kunna jämföra, storleksordna och dela upp tal inom heltalsområdet 0–1 000,
- kunna dela upp helheter i olika antal delar samt kunna beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk,
- kunna beskriva mönster i enkla talföljder, och
- kunna hantera matematiska likheter inom heltalsområdet 0–20,

beträffande räkning med positiva heltal

- kunna förklara vad de olika räknesätten står för och deras samband med varandra med hjälp av till exempel konkret material eller bilder,
- kunna räkna i huvudet med de fyra räknesätten när talen och svaren ligger inom heltalsområdet 0–20 samt med enkla tal inom ett utvidgat talområde, och
- kunna addera och subtrahera tal med hjälp av skriftliga räknemetoder när talen och svaren ligger inom talområdet 0–200,

beträffande rumsuppfattning och geometri

- kunna beskriva föremåls och objekts placering med hjälp av vanliga och enkla lägesbestämningar,
- kunna beskriva, jämföra och namnge vanliga två- och tredimensionella geometriska objekt,
- kunna rita och avbilda enkla tvådimensionella figurer samt utifrån instruktion bygga enkla tredimensionella figurer, och
- kunna fortsätta och konstruera enkla geometriska mönster,

beträffande mätning

- kunna göra enkla jämförelser av olika längder, areor, massor, volymer och tider, och
- kunna uppskatta och mäta längder, massor, volymer och tid med vanliga måttenheter,

beträffande statistik

- kunna tolka och presentera enkel och elevnära information i tabeller och diagram.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret

Eleven skall ha förvärvat sådana grundläggande kunskaper i matematik som behövs för att kunna beskriva och hantera situationer och lösa konkreta problem i elevens närmiljö.

Inom denna ram skall eleven

- ha en grundläggande taluppfattning som omfattar naturliga tal och enkla tal i bråk- och decimalform,
- förstå och kunna använda addition, subtraktion, multiplikation och division samt kunna upptäcka talmönster och bestämma obekanta tal i enkla formler,
- kunna räkna med naturliga tal – i huvudet, med hjälp av skriftliga räknemetoder och med miniräknare,
- ha en grundläggande rumsuppfattning och kunna känna igen och beskriva några viktiga egenskaper hos geometriska figurer och mönster,
- kunna jämföra, uppskatta och mäta längder, areor, volymer, vinklar, massor och tider samt kunna använda ritningar och kartor,
- kunna avläsa och tolka data givna i tabeller och diagram samt kunna använda elementära lägesmått.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall ha förvärvat sådana kunskaper i matematik som behövs för att kunna beskriva och hantera situationer samt lösa problem som vanligen förekommer i hem och samhälle och som behövs som grund för fortsatt utbildning.

Inom denna ram skall eleven

- ha utvecklat sin taluppfattning till att omfatta hela tal och rationella tal i bråk- och decimalform,
- ha goda färdigheter i och kunna använda överslagsräkning och räkning med naturliga tal och tal i decimalform samt procent och proportionalitet i huvudet, med hjälp av skriftliga räknemetoder och med tekniska hjälpmedel,
- kunna använda metoder, måttssystem och mätinstrument för att jämföra, uppskatta och bestämma längder, areor, volymer, vinklar, massor, tidpunkter och tidsskillnader,
- kunna avbilda och beskriva viktiga egenskaper hos vanliga geometriska objekt samt kunna tolka och använda ritningar och kartor,
- kunna tolka, sammanställa, analysera och värdera data i tabeller och diagram,
- kunna använda begreppet sannolikhet i enkla slumpsituationer,
- kunna tolka och använda enkla formler, lösa enkla ekvationer, samt kunna tolka och använda grafer till funktioner som beskriver verkliga förhållanden och händelser.

Bedömning i ämnet Matematik

Bedömningens inriktning

Bedömningen av elevens kunnande i ämnet matematik gäller följande kvaliteter:

Förmågan att använda, utveckla och uttrycka kunskaper i matematik

Bedömningen avser elevens förmåga att använda och utveckla sitt matematiska kunnande för att tolka och hantera olika slag av uppgifter och situationer som förekommer i skola och samhälle, till exempel förmågan att upptäcka mönster och samband, föreslå lösningar, göra överslag, reflektera över och tolka sina resultat samt bedöma deras rimlighet. Själständighet och kreativitet är viktiga bedömningsgrunder liksom klarhet, noggrannhet och färdighet.

En viktig aspekt av kunnandet är elevens förmåga att uttrycka sina tankar muntligt och skriftligt med hjälp av det matematiska symbolspråket och med stöd av konkret material och bilder.

Förmågan att följa, förstå och pröva matematiska resonemang

Bedömningen avser elevens förmåga att ta del av och använda information i såväl muntlig som skriftlig form, till exempel förmågan att lyssna till, följa och pröva andras förklaringar och argument. Vidare uppmärksammas elevens förmåga att självständigt och kritiskt ta ställning till matematiskt grundade beskrivningar och lösningar på problem som förekommer i olika sammanhang i skola och samhälle.

Förmågan att reflektera över matematikens betydelse för kultur- och samhällsliv

Bedömningen avser elevens insikter i och känsla för matematikens värde och begränsningar som verktyg och hjälpmedel i andra skolämnen, i vardagsliv och samhällsliv och vid kommunikation mellan människor. Den avser också elevens kunskaper om matematikens betydelse i ett historiskt perspektiv.

Kriterier för betyget **Väl godkänt**

- Eleven använder matematiska begrepp och metoder för att formulera och lösa problem.
- Eleven följer och förstår matematiska resonemang.
- Eleven gör matematiska tolkningar av vardagliga händelser eller situationer samt genomför och redovisar med logiska resonemang sitt arbete såväl muntligt som skriftligt.
- Eleven använder ord, bilder och matematiska konventioner på ett sådant sätt att det är möjligt att följa, förstå och pröva de tankar som kommer till uttryck.
- Eleven visar säkerhet i sitt problemlösningsarbete och använder olika metoder och tillvägagångssätt.
- Eleven kan skilja gissningar och antaganden från det vi vet eller har möjlighet att kontrollera.
- Eleven ger exempel på hur matematiken utvecklats och använts genom historien och vilken betydelse den har i vår tid inom några olika områden.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänt

- Eleven formulerar och löser olika typer av problem samt jämför och värderar olika metoders för- och nackdelar.
- Eleven visar säkerhet i sina beräkningar och sitt problemlösningsarbete samt väljer och anpassar räknemetoder och hjälpmedel till den aktuella problemsituationen.
- Eleven utvecklar problemställningar och använder generella strategier vid uppgifternas planering och genomförande samt analyserar och redovisar strukturerat med korrekt matematiskt språk.
- Eleven tar del av andras argument och framför utifrån dessa egna matematiskt grundade idéer.
- Eleven reflekterar över matematikens betydelse för kultur- och samhällsliv.

Kommentarer till mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret i ämnet Matematik

De mål som beskrivs i kursplanen i Matematik är av två typer, mål att sträva mot och mål att uppnå. Mål att sträva mot är mål som dels beskriver centrala förmågor eleven ska utveckla i matematik, dels beskriver ett matematiskt innehåll. Målen är beroende av varandra, går in i varandra och kan i undervisningen inte delas upp och utvecklas var för sig utan hänger ihop som en helhet. Utgångspunkten för undervisningen är mål att sträva mot, där anges vilka förmågor eleverna ska utveckla genom undervisningen i ämnet.

I kursplanen följs mål att sträva mot av mål att uppnå för respektive skolår tre, fem och nio. Mål att uppnå för årskurs tre och fem kan ses som en indikation på om undervisningen möjliggör för eleverna att utveckla kunskaper i linje med läroplanens och kursplanernas mål. De flesta elever kan och ska komma längre i sin kunskapsutveckling än vad denna nivå anger.

Uttryck som återkommer i mål att uppnå för årskurs tre är *elevnära, vanliga* och *vardagligt*. Det innebär att undervisningen ska utgå från barnens språk, vardag och begreppsvärld för att sedan berikas med matematiska begrepp, symboler och strategier. I matematiska samtal kan eleven utveckla ett matematiskt språk och förståelse för matematiska begrepp. För att utveckla ett alltmer abstrakt tänkande kan konkretiserande material och bilder användas parallellt med matematiska symboler och begrepp.

Mål att uppnå för årskurs tre inleds med tre mål som beskriver förmågor i högre grad än de efterföljande mer innehållsrika målen. Dessa tre första mål utgör ramen för och ska behärskas i relation till övriga mål att uppnå.

I kommentarerna till målen som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret, finns dels en kort sammanfattande kommentar till varje målområde, dels en text med förklaringar till begrepp och uttryck till varje enskilt mål.

Eleven ska ha förvärvat sådana grundläggande kunskaper i matematik som behövs för att

- kunna tolka elevnära information med matematiskt innehåll,
- kunna uttrycka sig muntligt, skriftligt och i handling på ett begripligt sätt med hjälp av vardagligt språk, grundläggande matematiska begrepp och symboler, tabeller och bilder, samt
- kunna undersöka elevnära matematiska problem, pröva och välja lösningsmetoder och räknesätt samt uppskatta och reflektera över lösningar och deras rimlighet.

Dessa mål är nära kopplade till varandra, de berikar och utvecklar varandra. Målen handlar om att utveckla elevens förmåga till förståelse av begrepp, att kommunicera med matematikens språk och olika uttrycksformer samt att undersöka matematiska problem. Det framhålls i kursplanen att det krävs en balans mellan kreativa, problemlösande aktiviteter och kunskaper om matematikens begrepp, metoder och uttrycksformer för att framgångsrikt kunna utöva matematik.

Elevnära innebär att den information som ska tolkas och de problem som ska lösas är kopplad till elevens verklighet från fritid, hem och skola, utifrån erfarenhet och intressen, fantasi- och reell verklighet men också från elevens begreppsuppfattning.

- kunna tolka elevnära information med matematiskt innehåll,

Målet handlar om att ta till sig ett *matematiskt innehåll* där matematiska ord, begrepp, symboler, tabeller och bilder används och kunna uttyda och förklara detta, det vill säga *tolka* informationen.

- kunna uttrycka sig muntligt, skriftligt och i handling på ett begripligt sätt med hjälp av vardagligt språk, grundläggande matematiska begrepp och symboler, tabeller och bilder,

Målet handlar om att kommunicera med matematikens språk och uttrycksformer genom att uttrycka sig muntligt, skriftligt och i handling med hjälp av vardagligt språk, grundläggande matematiska begrepp och symboler, tabeller och bilder.

Det kan vara ett matematiskt problem som eleven *muntligt* och *skriftligt* förklarar och beskriver genom att till exempel rita en förklarande bild eller använda en tabell och att också i *handling* visar till exempel begreppen först och sist genom att tillsammans med andra ställa sig först eller sist.

Uttrycksätten muntligt, skriftligt och i handling används både enskilt och i samverkan med varandra.

- kunna undersöka elevnära matematiska problem, pröva och välja lösningsmetoder och räknesätt samt uppskatta och reflektera över lösningar och deras rimlighet.

Målet handlar om att undersöka elevnära matematiska problem för att utveckla goda problemlösningstrategier. En del i att *undersöka* elevnära matematiska problem är att föra ett matematiskt resonemang det vill säga att dels enskilt och dels i samtal och diskussioner med andra ställa frågor, motivera eller förklara. En annan del handlar om att *pröva* och *välja* lösningsmetoder och räknesätt beroende på problemets karaktär samt att uppskatta och reflektera över lösningar och deras rimlighet. Det kan vara att göra en *uppskattning* med hjälp av överslagsräkning, det kan också vara att *reflektera* genom att tänka igenom lösningar och deras rimlighet.

Med *matematiska problem* avses här uppgifter där eleven inte direkt känner till hur problemet ska lösas utan måste undersöka och pröva sig fram för att finna en lösning.

Inom denna ram ska eleven

beträffande tal och talens beteckningar

- kunna läsa och skriva tal samt ange siffrors värde i talen inom heltalsområdet 0–1000,
- kunna jämföra, storleksordna och dela upp tal inom heltalsområdet 0–1000,

- kunna dela upp helheter i olika delar samt kunna beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk,
- kunna beskriva mönster i enkla talföljder, och
- kunna hantera matematiska likheter inom heltalsområdet 0–20,

Detta målområde tar upp olika aspekter i den grundläggande taluppfattningen. Taluppfattning kan kort beskrivas som relationer mellan tal och mellan tal och omvärld.

beträffande tal och talens beteckningar

- kunna läsa och skriva tal samt ange siffrors värde i talen inom heltalsområdet 0–1000,

Att *läsa tal* handlar dels om att uttrycka ett tal med ord dels att kunna utläsa tal. Det kan vara att utläsa tal på tallinjen, ett värde på en våg eller ett skrivet tal i en uppgift. Att *läsa tal* handlar också om räkneorden som antal, ett, två, tre respektive ordningstal, första, andra, tredje.

Att *skriva tal* innebär att med siffror skriva givna tal som sägs eller efterfrågas.

Att *ange siffrors värden* innebär att bygga och dela upp tal med hjälp av positionssystemet, i vilket siffrors värden är beroende på plats, till exempel att 17 är uppbyggt av 10 och 7, och att 117 är uppbyggt av 100, 10 och 7. Det handlar också om att ange siffrors värde med hjälp av ental, tiotal, hundratal och tusental. I förlängningen handlar det om förstå att man med siffersymboler 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 kan beskriva hur stora och små tal som helst.

Värt att uppmärksamma är skillnaden mellan siffror och tal samt nollans funktion i positionssystemet.

beträffande tal och talens beteckningar

- kunna jämföra, storleksordna och dela upp tal inom heltalsområdet 0–1000,

Målet handlar om att se tals relation till varandra genom att jämföra, storleksordna och dela upp tal. Att *jämföra tal* innebär att använda begrepp som till exempel fler, färre, lika många, hälften så många, udda eller jämt.

Att *storleksordna tal* handlar om att jämföra tals storlek och relation till varandra genom att till exempel räkna uppåt och neråt från olika tal samt att bestämma tals plats på tallinjen och att rangordna olika stora tal i förhållande till varandra.

Att *dela upp tal* handlar om tals helhet och delar till exempel att talet 7 kan delas upp på olika sätt, som 5 och 2 eller 3 och 4, talet 573 kan delas upp i fem hundratal, sju tiotal och tre ental och talet 30 kan delas upp i 15 och 15; 10 10 och 10; 5 5 5 5 5 och 5 eller 3 3 3 3 3 3 3 3 och 3.

beträffande tal och talens beteckningar

- kunna dela upp helheter i olika antal delar samt kunna beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk,

Målet handlar om att med hjälp av konkretiserande material eller bilder dela upp en helhet i ett givet antal delar för att sedan beskriva, jämföra och namnge

delarna som enkla bråk. Det kan vara att *dela upp en helhet*, en tårta, i fyra lika stora delar och dela upp en annan lika stor tårta i tre lika stora delar och sedan *beskriva* och *jämföra* delarnas storlek i förhållande till varandra. Det kan också vara att dela upp två helheter, två tårtor, som inte är lika stora och dela upp varje tårta i två lika stora delar och sedan *beskriva* och *jämföra* storleken på delarna i förhållande till varandra och till helheten.

Att *namnge delarna* innebär att benämna delarna som en fjärdedel respektive en halv och skriftligt använda sig av de matematiska symbolerna $\frac{1}{4}$ respektive $\frac{1}{2}$.

beträffande tal och talens beteckningar

- kunna beskriva mönster i enkla talföljder,

Målet handlar om att upptäcka likheter, skillnader och samband mellan tal i en enkel talföljd och *beskriva mönster* genom att fortsätta *enkla talföljder* som till exempel 3 6 9 eller 205 200 195 190 samt 101 202 303 404.

Att beskriva och fortsätta talföljder visar på förståelse för aritmetisk regelbundenhet, ett uttryck för god taluppfattning. Att uppfatta mönster och samband är en pre-algebraisk kompetens.

beträffande tal och talens beteckningar

- kunna hantera matematiska likheter inom heltalsområdet 0–20,

Målet handlar om förståelse för likhetstecknets betydelse som är grundläggande för att senare utveckla förståelse för ekvationer.

Att *hantera* matematiska likheter innebär att placera in tal och tecken för att få en likhet att stämma. Det kan vara att hantera *matematiska likheter* som till exempel $3 + _ = 8 - 1$ $3 + _ = _ + _$ $4 \cdot 3 = _ + 4$ $7 _ = 14$

Inom denna ram ska eleven

beträffande räkning med positiva heltal

- kunna förklara vad de olika räknesätten står för och deras samband med varandra med hjälp av till exempel konkret material eller bilder,
- kunna räkna i huvudet med de fyra räknesätten när talen och svaren ligger inom heltalsområdet 0–20 samt med enkla tal i ett utvidgat talområde, och
- kunna addera och subtrahera tal med hjälp av skriftliga räknemetoder när talen och svaren ligger inom talområdet 0–200,

Målområdet handlar om grundläggande förståelse för de fyra räknesätten och att utveckla strategier för att kunna räkna i huvudet och med hjälp av skriftliga räknemetoder. Bilder och konkretiserande material är viktiga hjälpmedel för att utveckla förståelsen.

beträffande räkning med positiva heltal

- kunna förklara vad de olika räknesätten står för och deras samband med varandra med hjälp av till exempel konkret material eller bilder,

Målet handlar om grundläggande förståelse för de olika räknesätten och deras samband med varandra.

Att *förklara vad de olika räknesätten står för* kan vara att översätta ett uttryck som till exempel $20/4 = 5$ till en räknehändelse eller en bild som beskriver en division, det kan också vara att utifrån en uppgift; Elin var 90 cm lång, efter ett år hade hon växt 10 cm. Hur lång är hon nu?, förklarar att det är en addition.

Att *förklara räknesättens samband* kan vara att visa ett tal som skrivs som olika uttryck, där olika räknesätt finns representerade, som $8 = 5 - 3$
 $8 = 6 + 2$ $8 = 2 \cdot 4$ eller $8 = 16/2$ eller att med hjälp av klossar visa att 15 dividerat med 5 är 3 och 3 gånger 5 är 15.

beträffande räkning med positiva heltal

- kunna räkna i huvudet med de fyra räknesätten när talen och svaren ligger inom heltalsområdet 0–20 samt med enkla tal i ett utvidgat talområde,

Målet handlar om att ha så goda kunskaper om de fyra räknesätten att eleven kan räkna i huvudet när talen och svaren ligger inom heltalsområdet 0–20. Att *kunna räkna i huvudet* innebär att kunna avgöra vilken strategi som är lämpligast och enklast att använda för att sedan lösa uppgiften utan att tänka efter för länge.

Enkla tal i ett *utvidgat talområde* menas för eleven vanligt förekommande tal i uppgifter som kan vara $10 \cdot 10$ $500 + 500$ $400/2$ 2 miljoner – 1 miljon.

beträffande räkning med positiva heltal

- kunna addera och subtrahera tal med hjälp av skriftliga räknemetoder när talen och svaren ligger inom talområdet 0–200,

Skriftliga räknemetoder handlar om att skriva ner delanteckningar, tankeled eller minnessiffror i form av skriftlig huvudräkning eller uppställningar för att underlätta uträkningen. Med hjälp av skriftliga räknemetoder kan eleven lösa beräkningar som inte enbart går att lösa med huvudräkning. Det är viktigt att de skriftliga räknemetoderna inte är för tidskrävande eller för invecklade utan ändamålsenliga och påbyggbara för framtiden. Skriftliga räknemetoder visar elevens förståelse för tals positioner och för det matematiska symbolspråket samt dokumenterar deras tankar och tankegångar i lösningsprocessen.

Inom denna ram ska eleven

beträffande rumsuppfattning och geometri

- kunna beskriva föremåls och objekts placering med hjälp av vanliga och enkla lägesbestämningar,
- kunna beskriva, jämföra och namnge vanliga två- och tredimensionella geometriska objekt,
- kunna rita och avbilda enkla tvådimensionella figurer samt utifrån instruktion bygga enkla tredimensionella figurer, och
- kunna fortsätta och konstruera enkla geometriska mönster,

Detta målområde handlar om rumsuppfattning, vilket innebär att förstå, använda och utbyta information om var i rummet ett föremål, ett objekt eller eleven själv befinner sig i förhållande till omgivningen. Det handlar också om att uppfatta föremål och objekts storlek och form och beskriva deras egenskaper. Med *föremål* menas vardagliga föremål som till exempel en bok, med *objekt* menas geometriska objekt som till exempel en triangel. *Figurer* omfattar både föremål och geometriska objekt.

beträffande rumsuppfattning och geometri

- kunna beskriva föremåls och objekts placering med hjälp av vanliga och enkla lägesbestämningar,

Målet handlar om att *beskriva* föremåls och objekts placering, till exempel boken ligger under stolen eller cirkeln ligger till höger om kvadraten.

Vanliga och *enkla lägesbestämningar* kan vara ovanför, ovanpå och under, höger och vänster eller först och sist.

beträffande rumsuppfattning och geometri

- kunna beskriva, jämföra och namnge vanliga två- och tredimensionella geometriska objekt,

Målet innebär att beskriva och jämföra geometriska objekt utifrån dess egenskaper. För att kunna göra detta behöver eleven känna till begrepp som till exempel hörn, sida och kant. Att *beskriva* och *jämföra* handlar dels om att se likheter och skillnader till exempel att både kvadraten och rektangeln har fyra hörn men att kvadraten har lika långa sidor eller att ett pastapakets formen av ett rätblock. Det handlar också om att känna igen geometriska objekt utifrån olika rumsliga perspektiv det vill säga att en triangel är fortfarande en triangel även om man har vridit den i en annan position.

Vanliga tvådimensionella geometriska objekt kan vara rektangel, kvadrat, triangel, cirkel och *vanliga tredimensionella geometriska objekt* kan vara rätblock, kub, klot och cylinder.

beträffande rumsuppfattning och geometri

- kunna rita och avbilda enkla tvådimensionella figurer samt utifrån instruktion bygga enkla tredimensionella figurer,

Målet handlar om relationen mellan avbildning och förebild.

Att *rita* och *avbilda* enkla tvådimensionella figurer handlar om att avbilda figurer tvådimensionellt till exempel att rita en karta över skolgården. Det handlar också om att utifrån en bild eller en beskrivning rita och avbilda till exempel olika mönster och geometriska objekt.

Eleven ska också utifrån en instruktion kunna *bygga* enkla tredimensionella figurer med hjälp av till exempel klossar, lera, papper.

beträffande rumsuppfattning och geometri

- kunna fortsätta och konstruera enkla geometriska mönster,

Målet handlar om att upptäcka och beskriva enkla geometriska mönster genom att *fortsätta* och *konstruera* egna geometriska mönster. Eleven kan visa detta genom att se mönster i golvplattor, dekorationer, göra färdigt mönster eller göra egna mönster, det kan också vara att se och skapa symmetriska mönster. Att fortsätta och konstruera geometriska mönster handlar bland annat om att utveckla elevens tal- och rumsuppfattning och att ge en konkret förberedelse för arbetet med algebra.

Exempel på *enkelt geometriskt mönster*:

Inom denna ram ska eleven

beträffande mätning

- kunna göra enkla jämförelser av olika längder, areor, massor, volymer och tider, och
- kunna uppskatta och mäta längder, massor, volymer och tid med vanliga måttenheter,

Detta målområde handlar om förståelse för mätandets idé det vill säga att eleven inte blandar olika enheter med varandra utan använder samma enhet. Eleven ska använda sig av såväl informella som formella mätredskap. Att kunna göra rimliga uppskattningar är en viktig aspekt inom målområdet.

beträffande mätning

- kunna göra enkla jämförelser av olika längder, areor, massor, volymer och tider,

Målet handlar om att göra *enkla jämförelser* genom att jämföra till exempel olika längder med varandra och även göra enkla jämförelser med hjälp av informella mätredskap som till exempel sudd, knappar, snören, egna kroppen.

Att *jämföra längd* kan vara att ställa eller lägga föremål bredvid varandra och jämföra längden, det kan också vara att använda ett snöre som utgångspunkt för att mäta och utifrån det jämföra föremålens längd.

Att *jämföra areor* kan vara att täcka ytor med hjälp av till exempel rutor, händer, platta föremål och utifrån det jämföra ytornas storlek med varandra

Att *jämföra massa* kan vara att känna vikten på olika eller med hjälp av en balansvåg avgöra vilket föremål som är tyngst.

Att *jämföra volym* kan vara att fylla ett smalt högt glas med vatten som hålls i ett lågt brett glas och utifrån det se att volymen är oförändrad.

Att *jämföra tid* kan vara att jämföra att det tar lägre tid att gå till skolan än att cykla eller att det tog kortare tid för Elsa att springa än för Anna eftersom Elsa kom först i mål.

beträffande mätning

- kunna uppskatta och mäta längd, massa, volym och tid med vanliga måttenheter,

Att *uppskatta* innebär att göra en rimlig uppskattning utan att mäta eller väga. Det kan till exempel vara att uppskatta hur tung en sten är eller hur hög en dörr är.

Att *mäta* handlar om att mäta med formella mätredskap, kunna läsa av och ange värdet med hjälp av vanliga måttenheter.

Att mäta kan vara att *mäta längd* med hjälp av till exempel linjal, måttband, tumstock, att *mäta massa* med hjälp av till exempel balansvåg, hushållsvåg, att *mäta volym* med hjälp av till exempel litermått, decilitermått och att *mäta tid* med hjälp av till exempel klocka, tidtagarur, äggklocka, timglas.

Vanliga måttenheter är måttenheter som utgår från elevernas erfarenheter och det de möter på fritiden, hemmet och i skolan det kan vara meter, centimeter, kilogram, gram, liter, deciliter, timmar, minuter, sekunder.

Inom denna ram ska eleven

beträffande statistik

- kunna tolka och presentera enkel och elevnära information i tabeller och diagram.

Information ges ofta i form av tabeller och diagram och att kunna tolka och kritiskt granska statistisk information är en del i vår vardag. I arbete med statistik och diagram ges eleverna möjlighet att upptäcka samband mellan olika delar av matematiken och mellan matematik och andra ämnen. Området bidrar till utveckling av kommunikativa färdigheter där eleven tolkar olika diagram och diskuterar kring innehållet.

beträffande statistik

- kunna tolka och presentera enkel och elevnära information i tabeller och diagram.

Att *tolka* elevnära information i tabeller och diagram handlar om att ställa frågor och dra slutsatser om den information som finns i tabeller och diagram.

Att *presentera* enkel och elevnära information i tabeller och diagram handlar om att urskilja egenskaper samt att klassificera och sortera hela mängden efter dessa egenskaper och bokföra det i en tabell och därefter presentera informationen i ett diagram med hjälp av till exempel konkretiserande material, bilder eller dator.

Målen i relation till kursplanen

Inledning

I detta avsnitt ställs mål att uppnå i årskurs 3 i relation till kursplanen i Matematik. Syftet med avsnittet är att möjliggöra fördjupade diskussioner av mål att uppnå insatta i ett sammanhang.

Avsnittet är uppbyggt kring frågor som tar sin utgångspunkt i målen i relation till kursplanen i Matematik. Först presenteras kort kursplanen under rubriken *Kursplanen i Matematik*. Därefter följer förslag till en modell att arbeta utifrån under rubriken *En idé om planering av undervisningen*.

Materialet är tänkt att användas som diskussionsunderlag inför planering av undervisning.

Kursplanen i Matematik

Det är viktigt att komma ihåg att elevers matematiska utvecklingsprocess inte går att dela upp i punkter eller färdigheter på det sätt som görs i målen. De olika förmågorna är beroende av varandra och kan i undervisningen inte delas upp och utvecklas var för sig utan hänger ihop som en helhet.

Syftet med ämnet Matematik i grundskolan är att utveckla sådana kunskaper som behövs i vardagslivets många valsituationer och i det fortsatta livslånga lärandet. Utbildningen ska syfta till att väcka elevens intresse för matematik och ge eleven möjlighet att kommunicera och utöva matematik i meningsfulla och relevanta situationer. Problemlösning intar en central plats i matematikämnet.

Undervisningen i matematik ska ta sin utgångspunkt i läro- och kursplanens mål att sträva mot. De pekar på olika förmågor som undervisningen ska sträva mot att eleven ges möjlighet att utveckla.

I kursplanens mål att sträva mot framhålls att skolans ska i sin undervisning sträva efter att eleven utvecklar ett intresse för matematik samt tilltro till det egna tänkandet och den egna förmågan att lära sig matematik och att använda matematik i olika situationer. Vidare ska eleven ges möjlighet att utveckla sin förmåga att formulera, gestalta och lösa problem med hjälp av matematik och i samband med det tolka, använda och värdera symboler, tal och data. Skolan ska också i sin undervisning sträva efter att eleven utvecklar sin tal- och rumsuppfattning samt sin förmåga att förstå och använda vissa grundläggande begrepp och metoder. I dag kommer eleverna i kontakt med datorer varför det är viktigt att eleverna ges möjlighet att utveckla sin förmåga att utnyttja miniräknarens och datorns möjligheter.

I undertexten till mål att uppnå i årskurs 3 sägs att skolan och huvudmannen ansvarar för att eleverna ges möjlighet att uppnå den lägsta kunskapsnivå som målen uttrycker. Det innebär att de flesta elever kan och ska komma längre i sin kunskapsutveckling. Lärares ansvar handlar om att organisera sin undervisning genom att planera och genomföra en adekvat och därmed likvärdig undervisning för alla elever oavsett klass, kön, etnicitet eller förmåga, samt att utvärdera denna.

En idé om planering av undervisning

Fortsättningsvis följer ett förslag till en modell för hur lärare kan ta ansvar för att utforma undervisningen med utgångspunkt i mål att sträva mot i kurs-

planen. Modellen bygger på att elever och lärare tillsammans planerar ett arbetsområde där elevernas intresse och förkunskaper är avgörande för arbetsområdets innehåll, de förmågor eleverna ska utveckla och vilka mål den enskilda eleven ska nå i arbetsområdet. Under rubrikerna *Innehåll i arbetsområdet*, *Mål att sträva mot i arbetsområdet*, *Mål att uppnå i arbetsområdet* och *Genomförande* presenteras modellen tillsammans med diskussionsfrågor. Modellen ska inte ses som linjär utan delarna står i dialog med och är beroende av varandra. Om ett arbetsområde är ämnesintegrerat bör mål att sträva mot och mål att uppnå kompletteras med målen i respektive ämne som ingår i arbetsområdet.

Innehåll i ett arbetsområde

För att främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling ska undervisningen, enligt läroplanen, ta sin utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Eleverna ska enligt kursplanen i Matematik ges tillfälle att utveckla intresse för matematik och tilltro till det egna tänkandet och den egna förmågan att lära matematik samt att använda matematik i olika situationer. Det är därför viktigt att utgå från ett innehåll som är väsentligt för eleverna och har stöd i kursplanen.

När det gäller innehållet i matematik sägs bland annat i kursplanen att undervisningen ska sträva mot att eleven inser att matematiken spelar en stor roll i olika verksamheter, inser värdet av och använder matematikens uttrycksformer, utvecklar sin förmåga att formulera, gestalta och lösa problem med hjälp av matematik. Det kan tolkas så att ett arbetsområde i matematik kan ta sin utgångspunkt i till exempel en text, en vardaglig eller aktuell händelse, närmiljön, elevens fritidsintresse.

Mål att sträva mot anger dels olika förmågor som undervisningen ska sträva efter att eleven utvecklar, dels olika grundläggande begrepp och metoder som eleven ska förstå och använda. För att flera förmågor, begrepp och metoder ska kunna behandlas i ett meningsfullt och relevant sammanhang kan det vara bra att välja ett övergripande arbetsområde, där innehållet kan bestå av både ett eller flera matematikområden. Det kan vara "Sommarolympiad" där områden som mätning och rumsuppfattning kan ingå, "Klassundersökningar", där områden som sortering och statistik kan ingå, "Taldetektiver", där taluppfattning och symboler kan ingå eller "Skogen" där mönster och geometri kan ingå.

Ett sätt att komma fram till ett för eleverna intressant arbetsområde är att tillsammans med eleverna diskutera var i deras värld matematiken finns. Här finns det möjlighet att diskutera vilka grundläggande begrepp och metoder som ingår i arbetsområdet.

Att diskutera:

- Vilka arbetsområden anser ni är möjliga att arbeta med för elever i tidigare år? Ge flera exempel. Motivera.
- Hur kan ni ta reda på elevernas tankar och idéer om arbetsområdena?
- På vilket sätt är det möjligt att diskutera fram innehåll med eleverna? Ge exempel på hur ni har arbetat tidigare. Hur kan detta utvecklas?
- På vilket sätt kan ni i undervisningen utgå från elevnära situationer och elevens tidigare erfarenheter och kunskaper?

Mål att sträva mot i ett arbetsområde

Ett innehåll som väcker elevernas intresse är en viktig utgångspunkt för att ni i er undervisning ska kunna utveckla de förmågor som mål att sträva mot uttrycker.

När innehållet i arbetsområdet är valt utifrån kursplaner och elevernas tankar och idéer är det viktigt att utformningen av undervisningen tar sin utgångspunkt i kursplanens mål att sträva mot. De beskriver de förmågor och den kunskap undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla.

Anta att ni i ert arbetsområde väljer nedan angivna mål att sträva mot som viktiga förmågor eleven ska utveckla.

Skolan skall i sin undervisning i matematik bland annat sträva efter att eleven

- *utvecklar intresse för matematik samt tilltro till det egna tänkandet och den egna förmågan att lära sig matematik och att använda matematik i olika situationer,*
- *inser att matematiken har spelat och spelar en viktig roll i olika kulturer och verksamheter och får kännedom om historiska sammanhang där viktiga begrepp och metoder inom matematiken utvecklats och använts,*
- *utvecklar sin rumsuppfattning,*
- *utvecklar sin förmåga att förstå och använda olika metoder, måttssystem och mätinstrument för att jämföra, uppskatta och bestämma storleken av viktiga storheter,*
- *utvecklar sin förmåga att förstå och använda grundläggande geometriska begrepp, egenskaper, relationer och satser.*

Man kan välja andra, lägga till eller ta bort mål att sträva mot beroende på arbetsområde.

I det fortsatta planeringsarbetet kan ni utgå från den klass eller de elever ni har. Ni kan även, när ni arbetar med materialet första gången, tänka er att ni har en klass av vilka några elever läser Svenska som andraspråk, några är elever i läs- och skrivsvårigheter och några i matematiksvårigheter.

Att diskutera:

- Vilket centralt innehåll i matematik kan ingå i arbetsområdet?
- Hur planerar ni arbetsområdet med utgångspunkt i de mål ni har valt?
- Hur planerar ni för att ge alla elever möjligheter att utveckla de förmågor som uttrycks i mål att sträva mot?

Frågor att fundera över och motivera:

De ord och delar av meningar som är kursiverade i frågorna nedan anger att de knyter an till de mål att sträva mot som ni har valt.

- Vilka uppgifter bör väljas för att utveckla elevens *intresse för matematik samt tilltro till det egna tänkandet och den egna förmågan*? Hur tänker ni kring anpassning av undervisningen så att varje elev får en utmaning?
- Vilka viktiga *begrepp och metoder inom matematiken* bör eleverna få möjlighet att använda och utveckla förståelse för?

- Hur kan eleverna inom arbetsområdet utveckla sin kunskap om matematikens *roll i olika kulturer och verksamheter* och hur får de *kännetecken om historiska sammanhang*?
- På vilket sätt kan elevernas utveckling av *rumsuppfattningen* ingå i arbetsområdet?
- Vilka olika *måttsystem och mätinstrument* kan användas?
- På vilket sätt inom arbetsområdet kan eleverna *jämföra, uppskatta och bestämma storleken av viktiga storheter*?
- På vilket sätt kan förmågan att *förstå och använda grundläggande geometriska begrepp, egenskaper, relationer och satser* ingå som delar/uppgifter i arbetsområdet?
- Vad innebär det för planeringen av arbetsområde att *skolan och huvudmannen ansvarar för att eleverna ges möjlighet att uppnå lägsta kunskapsnivå som målen uttrycker*?

Mål att uppnå i ett arbetsområde

Som ni nog känner till handlar det sedan om att fundera över vilka mål eleverna kan ges möjlighet att uppnå helt eller delvis inom ramen för det valda arbetsområdet. Val av mål att uppnå är förstås beroende av bland annat i vilken årskurs arbetsområdet genomförs och valt arbetsområde. Med mål att uppnå i årskurs tre ges en möjlighet att bedöma elevens utveckling mot nationellt uppställda mål.

Att bedöma en elevs utveckling i relation till uppsatta mål i ett arbetsområde ingår i lärarens uppdrag. Innan ni går vidare i att utforma arbetsområdet fundera över följande frågor:

Att diskutera:

- Vilka likheter och skillnader ser ni mellan de nationella målen och de mål ni lokalt arbetat med tidigare?
- Hur kan ni utnyttja era tidigare erfarenheter av att bedöma elevernas utveckling i relation till uppsatta mål?

Olika arbetsområden ger eleverna möjligheter att nå olika mål. I planeringen kan ni bland nedanstående frågor välja det som passar bäst i ert arbetsområde och valda mål att sträva mot. Frågorna omfattar alla mål att uppnå i matematik i årskurs tre. De kursiverade orden är hämtade från dessa mål.

Frågor att fundera över och motivera:

- Vad innebär det för planeringen av arbetsområdet att eleverna ska kunna *tolka elevnära information med matematiskt innehåll*? Hur ges eleven möjlighet att visa sina kunskaper?
- Har eleverna fått möjlighet att *uttrycka sig muntligt, skriftligt och i handling på ett begripligt sätt med hjälp av vardagligt språk, grundläggande matematiska begrepp och symboler, tabeller och bilder*?
- Vad innebär det för planeringen av arbetsområdet att eleverna ska kunna *undersöka matematiska problem, pröva och välja lösningsmetoder och räknesätt samt uppskatta och reflektera över lösningar och deras rimlighet*?

Dessa tre första mål utgör ramen för de övriga målen och ska behärskas i relation till de övriga målen nedan.

beträffande tal och talens beteckningar

- Vad innebär det för er planering att eleverna ska kunna *läsa och skriva tal samt ange siffrors värde i talen*? Hur får ni kunskap om detta?
- Vad innebär det för er planering att eleverna ska kunna *jämföra, storleksordna och dela upp tal*? På vilket sätt kan ni veta hur långt eleven har kommit i sin kunskapsutveckling?
- Vad innebär det för er planering att eleverna ska kunna *dela upp helheter i olika delar samt kunna beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk*? Hur kan eleven visa det?
- Vad innebär det för er planering att eleverna ska kunna *beskriva mönster i enkla talföljder*? På vilka sätt kan eleven visa det?
- Vad innebär det för er planering att eleverna ska kunna *hantera matematiska likheter*? Hur kan eleven visa det?

beträffande räkning med positiva heltal

- Vad innebär det för er planering att eleverna ska kunna *förklara vad de olika räknesätten står för och deras samband med varandra*? Hur kan ni ta reda på vad eleven kan?
- På vilket sätt kan eleverna i det valda arbetsområdet visa att han eller hon kan *räkna i huvudet med de fyra räknesätten*?
- Vilka *skriftliga räknemetoder* använder och förstår eleverna? I vilka situationer i det valda arbetsområdet kan eleven visa sina kunskaper?

beträffande rumsuppfattning och geometri

- Hur ges eleverna möjlighet att *beskriva föremål och objekts placering*? Vilka ord för lägesbestämningar använder eleverna?
- Vilka *två- och tredimensionella geometriska objekt* kan eleverna *beskriva, jämföra och namnge*?
- Hur ges eleverna möjlighet att *rita och avbilda enkla tvådimensionella figurer*? Vilka *tredimensionella figurer* kan eleverna *bygga*?
- Hur ges möjlighet för eleverna att *fortsätta och konstruera enkla geometriska mönster*?

beträffande mätning

- Hur ges eleverna möjlighet att *göra enkla jämförelser av olika längder, areor, massor, volymer och tider*?
- Hur tillgodoser ni att alla elever får möjlighet att *uppskatta och mäta längder, massor, volymer och tid med vanliga måttenheter*? Vilka *måttenheter* använder eleverna?

beträffande statistik

- Vad innebär det för er planering av arbetsområdet att eleverna ska kunna *tolka information i tabeller och diagram*? På vilka sätt kan eleverna *presentera* den informationen?

Genomförande

Innan alla elever börjar arbeta med arbetsområdet bör ni diskutera följande frågor som berör utformning, utvärdering, bedömning och föräldrasamverkan.

Att diskutera:

- Vilka arbetssätt och arbetsformer kan väljas för att alla elever ska ha möjlighet att utveckla valda förmågor och mål att uppnå?
- Vilka metoder och tekniska hjälpmedel kan användas?
- Hur tydliggör ni för eleverna vad som förväntas?
- Hur lång tid får eleverna för arbetsområdet?
- Hur kan ni i arbetsområdet dokumentera, utvärdera och bedöma elevernas utveckling beträffande övergripande förmågor samt de olika målområdena?
- Hur samtalar ni med eleven om vad hon eller han lärt sig och hur tänker ni kring bedömning? Hur tydliggör ni bedömningen för eleverna?
- Hur arbetar ni vidare och följer upp en elev som inte når målen?
- Hur kan ni utvärdera arbetsområdet tillsammans med eleverna?
- På vilket sätt får föräldrar information om mål att sträva mot, mål att uppnå och bedömning?

Ni kan se det arbetsområde som ni nu färdigställt tillsammans med andra eller själv som en övning. Ni kan också genomföra det i klassen som ett försök, som utvärderas och sedan utvecklas vidare. En utveckling av den genomgångna arbetsprocessen kan vara att vidga arbetet till att gälla ett ämnesövergripande arbetsområde. Då kompletteras såväl mål att sträva mot som mål att uppnå med de ämnen som, förutom matematikämnet, ingår arbetsområdet.

Litteraturlista

- Ahlberg, Ann (1992). *Att möta matematiska problem. En belysning av barns lärande*. Doktorsavhandling 87:1992 ACTA Universitatis Gothoburgensis.
- Ahlberg, Ann (1995). *Barn och matematik Problemlösning på lågstadiet*. Lund: Studentlitteratur.
- Ahlberg, Ann (2000). *Att se utvecklingsmöjligheter i barns lärande*. Nämnaren Tema: Matematik från början (9-98), Göteborgs Universitet.
- Anderberg, Bengt, Källgården, Eva-Stina (2007). *Matematik i skolan – Didaktik, Metodik och Praktik*. Stockholm: Bengt Anderberg Läromedel.
- Anderberg, Bengt (1992). *Matematik – Metodik i grundskolan del 1, grundläggande begrepp*. Stockholm: Bengt, Anderberg Läromedel.
- Björklund, Boistrup, Lisa, Pettersson, Astrid, Tambour, Torbjörn (2002). *Skolmatematik och universitetsmatematik ur ett didaktiskt perspektiv*. Stockholm Libray of Curriclum Studies.
- Boesen, Jesper, Emanuelsson, Göran, Wallby, Anders. Wallby, Karin (red.) (2006). *Lära och undervisa matematik – internationella perspektiv*. Göteborg: Nationellt Centrum för Matematikutbildning, NCM.
- Claesson, Peder, Paulsson, Kurt-Allan, Valinder, Marta (red.) (1979) *Matematikämnet i skolan*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.
- Dahl, Kristin, Rundgren, Helen (2005). *På tal om matte i förskoleklassens vardag* Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB.
- Ek, Kerstin, Petterson, Astrid (1996). *Matte är ett härligt ämne – men hur räcker jag till?* PRIM-gruppen, Lärarhögskolan Stockholm.
- Emanuelsson Göran, Johansson Bengt, Ryding, Ronnie (red.) (1991). *Tal och räkning 1*. Lund: Studentlitteratur.
- Emanuelsson, Göran, Rosén Bo, Ryding Ronnie, Wallby Karin (red.) (1997). Nämnaren TEMA: *Algebra för alla*. Göteborg: NCM/Nämnaren, Göteborgs universitet.
- Emanuelsson, Göran, Wallby Karin, Johansson Bengt & Ryding Ronnie. (red) (1996). Nämnaren TEMA: *Matematik – ett kommunikationsämne*. Göteborg: NCM/Nämnaren, Göteborgs universitet.
- Emanuelsson, Göran, Wallby, Karin, Johansson, Bengt & Ryding, Ronnie. (red) (2000). Nämnaren TEMA: *Matematik från början*. Göteborg: NCM/Nämnaren, Göteborgs universitet.
- Englund, Tor, Pettersson, Astrid, Tambour, Torbjörn (red) (2006). *Matematikdidaktiska texter del 1 Beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund*. Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande, Lärarhögskolan i Stockholm.
- Englund, Tor, Pettersson, Astrid, Tambour, Torbjörn (red) (2007). *Matematikdidaktiska texter del 2 Beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund*. Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande, Lärarhögskolan i Stockholm.
- Grevholm, Barbro (red.) (2001). *Matematikdidaktik – ett nordiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

- Gottberg, Jessica, Rundgren, Helen. (2006). *Alla talar om matte – redan i förskolan* Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB.
- Hedrén, Rolf (1995). *Miniräknaren eller algoritmer i den elementära matematikundervisningen*. Rapport 1995:2 Höskolan Falun Borlänge.
- Johnsen Høines, Marit (2000). *Matematik som språk Verksamhetsteoretiska perspektiv*. Malmö: Liber AB.
- Lester, Frank K.(1996). *Problemlösningens natur*. Nämnaren TEMA: Matematik – ett kommunikationsämne s. 85–91. Mölndal: Institutionen för ämnesdidaktik, Göteborgs universitet.
- Lester, Frank K., Lambdin, Diana V. (2006). *Undervisa genom problemlösning, Lära och undervisa matematik – internationella perspektiv* s. 95–108. Göteborg: Nationellt Centrum för Matematikutbildning, NCM.
- Löwing, Madeleine (2002). *Ämnesdidaktisk teori för matematikundervisning. Ämneskunskapers relation till individ och omvärld*. Rapport från institutionen för pedagogik och didaktik 2002:11. Göteborgs universitet.
- Löwing, Madeleine & Kilborn, Wiggo (2003). *Huvudräkning, en inkörsport till matematiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Magne, Olof (1998). *Att lyckas med matematik i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- McIntosh, Alistair (2006). *Nya vägar i räkneundervisningen, Lära och undervisa matematik – internationella perspektiv* s. 7–20. Göteborg: Nationellt Centrum för Matematikutbildning, NCM.
- Myndigheten för skolutveckling (2003). *Baskunnande i matematik*. (www.skolutveckling.se/publikationer/sokochbestall/_pid/publdbExternal/_rp_publdbExternal_action/publicationDetails/_rp_publdbExternal_publ_id/111)
- Myndigheten för skolutveckling (2007). *Mer än matematik – om språkliga dimensioner i matematikuppgifter*. Stockholm: Liber Distribution.
- Myndigheten för skolutveckling (2007). *Matematik. En samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning*. (http://www.skolutveckling.se/innehall/kunskap_bedomning/Kunskapssatsningen/Stodmaterial/samtalsguide_matematik/)
- NCM (2001). *Hög tid för matematik*. NCM-Rapport 2001:1 Göteborgs Universitet.
- Neuman (1989). *Räknefärdighetens rötter*. Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.
- Olsson, Ingrid (2000). *Att skapa möjligheter att förstå*. Nämnaren Tema: Matematik från början, s. 179–214, Göteborgs Universitet.
- Olsson, Ingrid, Forsbäck, Margareta, & Mårtensson, Annika (1998). *Multimatte Lärarpärm*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Reys & Reys (1995). *Vad är god taluppfattning?* Nämnaren 22(2) Göteborg: Nationellt Centrum för Matematikutbildning, NCM.
- Sandahl, Anita (1997). *Skolmatematiken. Kultur eller myt? Mot en bestämning av matematikens didaktiska identitet*. Doktorsavhandling. Linköpings universitet.
- Sandahl, A., Unenge, J. (1999). *Lärarguide i matematik del 1*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

- Sandahl, A., Unenge, J. (2002). *Lärarguide i matematik del 2*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Skolverket (1997) *Kommentar till grundskolans kursplan och betygskriterier i matematik*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2000): *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Stockholm: Skolverket. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2000) *Kommentarer till grundskolans kursplan och betygskriterier*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2000): *Analysschema i matematik för åren före skolår 6*. Stockholm: PRIM-gruppen, Lärarhögskolan i Stockholm.
- Skolverket (2001) *Elevgrupperingar – en kunskapsöversikt med fokus på matematikundervisning*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2003) *Lusten att lära – med fokus på matematik*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2006) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Skolverket.
- Taffin, Eva (2007). *Matematikproblem i skolan – för att skapa tillfällen till lärande*. Doktorsavhandling. Umeå Universitet. (www.diva-portal.org/umu/abstract.xsql?dbid=1384)
- Thisner, Annika (2007). *Matte på burk En arbetsmetod för förskolan*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB.
- Unenge, Jan (1988). *Matematik-didaktik för grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Unenge, Jan, Sandahl, Anita, Wyndhamn, Jan (1994). *Lära matematik Om grundskolans matematikundervisning*. Lund: Studentlitteratur.
- Wyndhamn, Jan, Riesbeck, Eva, Schoultz, Jan (2000). *Problemlösning som metafor och praktik*. Linköpings Universitet.
- Åberg Bengtsson, Lisbeth (1996). *Elevers förståelse av diagram*. Nämnaren Tema Matematik – ett kommunikationsämne s. 193–203. Göteborgs Universitet.

Svenska

**Svenska som
andraspråk**

Kursplan • Svenska

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Utbildningen i ämnet Svenska syftar till att ge eleverna möjligheter att använda och utveckla sin förmåga att tala, lyssna, se, läsa och skriva samt att uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater. Språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Det är därför ett av skolans viktigaste uppdrag att skapa goda möjligheter för elevernas språk-utveckling. Ämnet skall ge läs-, film- och teaterupplevelser och tillfällen att utbyta erfarenheter kring dessa.

Språket och litteraturen har stor betydelse för den personliga identiteten. Svenskämnet har som syfte att främja elevernas förmåga att tala och skriva väl samt att med förståelse respektera andras sätt att uttrycka sig i tal och skrift.

Språket har en nyckelställning i skolarbetet. Genom språket sker kommunikation och samarbete med andra. Kunskap bildas genom språket och genom språket görs den synlig och hanterbar. Svenskämnet syftar till att tillsammans med andra ämnen i skolan utveckla elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet.

Det skrivna ordets betydelse är stor och samhället ställer krav på förmåga att kunna hantera, tillgodogöra sig och värdera texter. Utvecklingen av informations- och kommunikationstekniken skapar möjligheter för utveckling av och samtidigt förväntningar på språkförmåga hos alla.

Kultur och språk är oupplösligt förenade med varandra. I språket finns ett lands historia och kulturella identitet. Språket speglar också den mångfald av kulturer som berikar och formar samhället. Skönlitteratur, film och teater bär en del av kulturarvet och förmedlar kunskaper och värderingar. Skolans uppgift är att med utgångspunkt i elevernas egna kulturella skapande och med anknytning till deras läs-, film- och teatererfarenheter låta olika upplevelser, åsikter och värderingar mötas. Svenskämnet syftar till att stärka elevernas identitet och förståelse för människor med olika kulturell bakgrund.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i Svenska sträva efter att eleven

- utvecklar sin fantasi och lust att lära genom att läsa litteratur samt gärna läser på egen hand och av eget intresse,
- utvecklar sin fantasi och lust att skapa med hjälp av språket, både individuellt och i samarbete med andra,
- utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift och kan, vill och vågar uttrycka sig i många olika sammanhang samt genom skrivandet och talet erövrar medel för tänkande, lärande, kontakt och påverkan,
- utvecklar sin förmåga att bearbeta sina texter utifrån egen värdering och andras råd,
- utvecklar sin förmåga att i dialog med andra uttrycka tankar och känslor som texter med olika syften väcker samt stimuleras till att reflektera och värdera,
- utvecklar sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag och att anpassa läsningen och arbetet med texten till dess syfte och karaktär,

- får möjlighet att förstå kulturell mångfald genom att möta skönlitteratur och författarskap från olika tider och i skilda former från Sverige, Norden och andra delar av världen,
- tillägnar sig kunskaper om det svenska språket, dess ständigt pågående utveckling, dess uppbyggnad, ursprung och historia samt utvecklar förståelse för varför människor skriver och talar olika,
- genom eget skrivande fördjupar sin insikt i grundläggande mönster och grammatiska strukturer i språket samt utvecklar sin förmåga att tillämpa skriftspråkets normer i olika sammanhang,
- får erfarenheter av språken i de nordiska grannländerna samt en orientering om det samiska språket och övriga minoritetsspråk i Sverige,
- utvecklar sin förmåga att skriva läsligt för hand och att använda datorn som hjälpmedel,
- utvecklar förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information, tillägnar sig kunskap om mediers språk och funktion samt utvecklar sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap,
- stimuleras till eget skapande och till eget sökande efter meningsfull läsning samt till att ta aktiv del i kulturutbudet,
- förvärvar insikt i hur lärande går till och reflekterar över sin egen utveckling och lär sig att både på egen hand och tillsammans med andra använda erfarenheter, tänkande och språkliga färdigheter för att bilda och befästa kunskaper.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

I ämnet Svenska behandlas språk och litteratur som en helhet. Därför kan inte ämnet Svenska delas upp i moment som bygger på varandra i en given turordning. Det går inte att hitta en jämnt växande utveckling genom skolåren som innebär att små barn berättar och beskriver, medan äldre elever kan se sammanhang, utreda och argumentera. Redan det lilla barnet argumenterar och diskuterar, och tonåringen har inte upphört att berätta och fantisera, men de gör det på olika sätt. Redan det lilla barnet kan delta i samtal om litterära erfarenheter och om litteraturens specifika drag.

Språkutveckling innebär att elevernas begreppsvärld vidgas. Alla lärare har ett gemensamt ansvar och måste vara medvetna om språkets betydelse för lärande. Men inom svenskämnet ryms huvudansvaret för elevernas språkliga utveckling, vilket innebär ökad säkerhet att använda språket uttrycksfullt och tydligt i både tal och skrift och ökad förmåga att förstå, uppleva och tillgodogöra sig litteratur. Det ingår i ämnet att beakta genusperspektivet, så att förutsättningarna för utvecklingen av språket i såväl tal som skrift blir gynnsamma för båda könen.

Arbetet med språket och litteraturen skapar möjligheter att tillgodose elevernas behov att uttrycka vad de känner och tänker. Det ger gemensamma upplevelser att reflektera över och tala om. Det ger kunskaper om det svenska språket, om olika kulturarv och om vår omvärld. Att tillägna sig och bearbeta texter behöver inte alltid innebära läsning utan kan ske även genom avlyssning, drama, rollspel, film, video och bildstudium. Ämnet utvecklar elevens förmåga att förstå, uppleva och tolka texter. Ett vidgat textbegrepp innefattar förutom skrivna och talade texter även bilder.

Språket och litteraturen är således ämnets centrala innehåll och en källa till kunskap om världen runt omkring oss.

Språket

Språket, i såväl tal som skrift, är av grundläggande betydelse för lärandet. Med hjälp av språket är det möjligt att erövra nya begrepp och lära sig se sammanhang, tänka logiskt, granska kritiskt och värdera. Elevernas förmåga att reflektera och att förstå omvärlden växer.

Språket utvecklas i ett socialt samspel med andra. Redan som fyraåring har barnet stor praktisk erfarenhet av hela det komplicerade system som språk utgör. Barn kan exempelvis tidigt förstå att orden har olika stilvalör och passar olika bra i olika sammanhang. De förstår så komplicerade sammanhang som hur nutid, förfluten tid och framtid uttrycks i språket. För att gå vidare i sin språkutveckling måste eleverna utifrån sina erfarenheter få möjligheter att upptäcka de kunskaper de själva har om språket och med lärarens hjälp och i samarbete med varandra lära sig om språkets uppbyggnad och system. Utifrån sina olika erfarenheter kan de också gemensamt bygga upp kunskap om hur språket fungerar i samspel mellan människor och därigenom få perspektiv på sin egen språkförmåga.

När eleverna använder sitt språk – talar, lyssnar, läser, skriver och tänker – i meningsfulla sammanhang, kan de utveckla goda språkfärdigheter. Genom att använda språket lär sig eleverna att behärska situationer som ställer olika språkliga krav på inlevelse, utförlighet eller formell korrekthet.

Kunskaper om språkets struktur och uppbyggnad och om hur det historiskt har utvecklats fördjupar förståelsen. Språkkunskaper byggs upp genom att man använder språket, förstår hur man använder det och tillägnar sig nya kunskaper om språket.

Skönlitteratur, film och teater

Skönlitteraturen, filmen och teatern öppnar nya världar och förmedlar erfarenheter och upplevelser av spänning, humor, tragik och glädje. Skönlitteratur, film och teater hjälper människan att förstå sig själv och världen och bidrar till att forma identiteten. Skönlitteratur, film och teater ger möjligheter till empati och förståelse för andra och för det som är annorlunda och för omprövning av värderingar och attityder. Därigenom kan motbilder formas till exempelvis rasism, extremism, stereotypa könsroller och odemokratiska förhållanden. När ungdomar möter skönlitteratur, film och teater innebär det också möjligheter för dem att tillägna sig litterära mönster och förebilder.

Skönlitteratur ger kunskaper om barns, kvinnors och mäns livsvillkor under olika tider och i olika länder. Litteraturen ger också perspektiv på det nära och vardagliga. Såväl det gemensamma utbytet som den individuella erfarenheten i arbetet kring litteraturen bidrar till att ge svar på de stora livsfrågorna.

I arbetet med skönlitteratur, film och teater i ämnet svenska kan skilda kulturella erfarenheter mötas och eleverna ges möjlighet att utveckla ett eget förhållningssätt till kultur och kulturella värderingar.

Mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret

Målen uttrycker en lägsta godtagbar kunskapsnivå. Skolan och skolhuvudmannen ansvarar för att eleverna ges möjlighet att uppnå denna. De flesta elever kan och ska komma längre i sin kunskapsutveckling än vad denna nivå anger.

Eleven ska

beträffande läsning

- kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt,
- kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt, och
- kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och kunna beskriva och använda sig av innehållet muntligt eller skriftligt,

beträffande skrivning

- kunna skriva läsligt för hand,
- kunna skriva berättande texter med tydlig handling,
- kunna skriva enkla och elevnära faktatexter och instruktioner där innehållet klart framgår,
- kunna stava ord som eleven själv ofta använder i skrift och ord som är vanligt förekommande i elevnära texter, och
- kunna använda sig av stor bokstav, punkt och frågetecken i egna texter,

beträffande tal och samtal

- kunna berätta om och beskriva vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår,
- kunna ge och ta emot enkla muntliga instruktioner, och
- kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från egna och andras erfarenheter, texter och bilder genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och ge kommentarer.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret

Eleven skall

- kunna läsa med flyt både högt och tyst och uppfatta skeenden och budskap i böcker och saklitteratur skrivna för barn och ungdom, kunna samtala om läsningens upplevelser samt reflektera över texter,
- kunna producera texter med olika syften som redskap för lärande och kommunikation,
- kunna muntligt berätta och redogöra för något så att innehållet blir begripligt och levande,
- kunna tillämpa de vanligaste reglerna för skriftspråket och de vanligaste reglerna för stavning samt kunna använda ordlista.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall

- aktivt kunna delta i samtal och diskussioner och sätta sig in i andras tankar samt kunna redovisa ett arbete muntligt så att innehållet framgår och är begripligt,
- kunna läsa till åldern avpassad skönlitteratur från Sverige, Norden och från andra länder samt saklitteratur och tidningstext om allmänna ämnen, kunna återge innehållet sammanhängande samt kunna reflektera över det,

- kunna läsa, reflektera över och sätta in i ett sammanhang några skönlitterära verk och författarskap med betydelse för människors sätt att leva och tänka,
- kunna ta del av, reflektera över och värdera innehåll och uttrycksmedel i bild, film och teater,
- kunna skriva olika sorters texter så att innehållet framgår tydligt samt tillämpa skriftspråkets normer, både vid skrivande för hand och med dator,
- ha kunskaper om språket som gör det möjligt att göra iakttagelser av eget och andras språkbruk.

Bedömning i ämnet Svenska

Bedömningens inriktning

Bedömningen i ämnet Svenska gäller hur långt eleven har kommit i sin språkliga utveckling och sin litterära medvetenhet och i sin medvetenhet om olika mediers former och syften. Bedömningen gäller således elevens förmåga att nyanserat och preciserat *uttrycka* egna åsikter, känslor, kunskaper och idéer med olika språkliga medel och med den variation som varje situation kräver, på egen hand och i samspel med andra människor *vidga sin erfarenhet* genom läsning både av skönlitteratur och andra texter samt upplevelser via andra medier samt medvetet *reflektera* över erfarenheter och uttrycksmedel.

Elevens skicklighet i att hantera språket och själv uttrycka sig, i att förhålla sig till vad andra uttryckt i tal, skrift och via andra medier samt att reflektera över sammanhang och förstå världen omkring sig är således en grund för bedömningen.

Den språkliga och litterära kompetensen, graden av självständighet i att pröva och använda en vid repertoar av redskap liksom förmågan att språkligt behärska olika situationer är också utgångspunkter för bedömningen.

Kriterier för betyget Väl godkänt

- Eleven arbetar medvetet med sitt språk för att göra det mer uttrycksfullt, korrekt och tydligt både i tal och skrift.
- Eleven argumenterar i diskussioner och grupparbeten för den egna åsikten, ställer frågor som hör till ämnet, lyssnar på andra och granskar sina egna och andras argument.
- Eleven anpassar sitt sätt att läsa efter syftet med läsningen och efter textens art samt anpassar i både tal och skrift sin text till mottagare och syfte.
- Eleven gör enkla analyser av innehåll och form hos olika slags texter och använder och behärskar bland annat ord för olika genrer och berättartekniker samt vanliga grammatiska termer.
- Eleven använder skrivandet för att ge uttryck för tankar, åsikter och känslor och som ett redskap för kommunikation.
- Eleven använder sig av olika källor för att bilda kunskap, granskar och värde-erar dem samt sammanställer sina resultat så att de blir tillgängliga för andra.
- Eleven gör jämförelser och finner beröringspunkter mellan olika texter och tolkar och granskar budskap i olika medier.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänt

- Eleven uttrycker sig säkert, välformulerat och med tydligt sammanhang i tal och skrift.
- Eleven har bredd i sin läsning, gör jämförelser och relaterar det lästa till egna tankar och erfarenheter av olika slag samt visar ett personligt förhållningssätt till texterna.

- Eleven tolkar och värderar med originalitet och precision texter av olika slag.
- Eleven är lyhörd för och reflekterar över stilistiska variationer och olika sätt att uttrycka sig i tal och skrift.

Kursplan • Svenska som andraspråk

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Syftet med utbildningen i ämnet Svenska som andraspråk är att eleverna skall uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket som är i nivå med den som elever med svenska som modersmål har. Ytterst är syftet att eleverna skall uppnå förstaspråksnivå i svenska. Därmed får de förutsättningar att kunna leva och verka i det svenska samhället på samma villkor som elever med svenska som modersmål.

Att i tal och skrift kunna använda det svenska språket är en förutsättning för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Skolan skall genom ämnet svenska som andraspråk ge eleverna möjligheter att utveckla sin förmåga att tala och lyssna, läsa och skriva i olika situationer.

Det svenska språket har en nyckelställning i skolarbetet. Genom språket sker kommunikation och samarbete med andra. Genom språket blir kunskap synlig och hanterbar. Utbildningen i Svenska som andraspråk syftar till att elever med annat modersmål än svenska skall tillägna sig en sådan språkbehärskning att de med fullt utbyte kan tillgodogöra sig utbildningen i andra ämnen och kan ingå i kamratgemenskapen och i det svenska samhället.

Det skrivna ordets betydelse är stor och samhället ställer krav på förmåga att kunna hantera, tillgodogöra sig och värdera texter. Utvecklingen av informations- och kommunikationstekniken skapar möjligheter för utveckling av och samtidigt förväntningar på språkförmåga hos alla.

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i Svenska som andraspråk sträva efter att eleven

- utvecklar sin fantasi och lust att lära genom att läsa litteratur samt gärna läser på egen hand och av eget intresse,
- utvecklar sin fantasi och lust att skapa med hjälp av språket, både individuellt och i samarbete med andra,
- utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift och vill, vågar och kan uttrycka sig i många olika sammanhang samt genom skrivandet erövrar ett medel för tänkande och lärande, kontakt och påverkan,
- utvecklar sin förmåga att bearbeta sina texter utifrån egen värdering och andras råd,
- i dialog med andra uttrycker känslor och tankar som texter med olika syften och olika mottagare väcker och stimuleras till att reflektera och värdera,
- utvecklar sin förmåga att läsa och förstå, tolka och uppleva texter av olika slag och med olika svårighetsgrader samt att anpassa läsningen och arbetet med texten till dess karaktär och till syftet med läsningen,
- får möjlighet att förstå svensk skönlitteratur och svensk kultur och blir förtrogen med den värdegrund på vilken det svenska samhället vilar och även lär känna skönlitteratur från andra delar av världen,
- tillägnar sig kunskaper om det svenska språkets uppbyggnad, särart i förhållande till andra språk, ständigt pågående utveckling, ursprung och historia samt utvecklar förståelse för varför människor skriver och talar olika,

- tillägnar sig ett rikt ordförråd och förstår och använder sig av grundläggande mönster och grammatiska strukturer i det svenska språket samt utvecklar sin förmåga att tillämpa skriftspråkets normer,
- utvecklar sin förmåga att skriva läsligt för hand och att använda ordbehandlingsprogram,
- utvecklar förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information samt att tolka, kritiskt granska och värdera budskap i olika källor,
- tillägnar sig kunskaper om mediers språk och funktion samt utvecklar sin förmåga att förstå de kulturbundna värderingarna i medierna,
- stimuleras till eget kulturellt skapande och till att ta del i kulturutbudet,
- lär sig hur det egna lärandet på ett andraspråk går till och lär sig att använda sina erfarenheter, sitt tänkande och sina språkliga färdigheter för att inhämta och befästa kunskaper.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Ämnet Svenska som andraspråk präglas av annorlunda förutsättningar än skolans övriga ämnen. I alla årskurser i grundskolan börjar elever med ett annat modersmål än svenska och med en annan kulturbakgrund. Spännvidden i språkbehärskning mellan eleverna är stor. Elever som nyligen anlant till Sverige saknar oftast kunskaper i svenska. Även elever med annat modersmål än svenska som är födda i Sverige kan ha svårt att förstå och delta i undervisningen och redovisa kunskaper. Abstrakta begrepp uttrycks exempelvis ofta på ett konkret och förenklat språk och skillnaderna i språkbehärskning kan vara stora. Det är centralt i ämnet att beakta genusperspektivet i undervisningen, så att förutsättningarna för utvecklingen av det svenska språket i såväl tal som skrift blir gynnsamma för båda könen.

Utvecklingen av språket innebär också en utveckling av tänkandet och är därigenom av avgörande betydelse för lärandet. I skolan är undervisningsspråket svenska för majoriteten av eleverna. Det nya språket måste användas som tankeinstrument i skolan, även om det under en inlärningsfas inte alltid fungerar helt och fullt.

Alla lärare har ett gemensamt ansvar och måste vara medvetna om språkets betydelse för lärandet. Inom ämnet svenska som andraspråk ryms dock huvudansvaret för elevernas språkliga utveckling.

Till skillnad mot inläringen av ett främmande språk sker inläring av svenska hos elever med annat modersmål både i skolan och i elevens omgivning i övrigt. Att förstå denna omvärld och dess kultur och jämföra med egna erfarenheter är centralt för ämnet.

Språkutveckling – kunskapsutveckling

Språkutveckling sker inte isolerat utan är alltid knuten till ett innehåll. För att ett språk skall bli väl befäst och utvecklas krävs att språket används i olika sammanhang och kring ett meningsfullt innehåll.

Att bl.a. skapa förutsättningar för att kunna sätta ord på tidigare omvärlds- och ämneskunskaper och på så sätt få en grund för fortsatta ämnesstudier är ett centralt område inom ämnet Svenska som andraspråk i det inledande skedet av utbildningen. Utmärkande för ämnet är att det både skall ge redskap för att tillägna sig kunskaper i andra ämnen och hjälp att formulera och redovisa kun-

skaperna på det nya språket. Detta utvecklar både tanke- och språkförmågan hos eleverna. Till det som är typiskt för ämnet hör att ge möjligheter att tänka och kommunicera på en kunskaps- och begrepps nivå som ofta är högre än den språkliga nivån i svenska. Härvid är samverkan med modersmål och andra ämnen viktig. Betydelsefullt inom ämnet Svenska som andraspråk är att skapa förutsättningar för att i tal och skrift uttrycka komplicerade tankar utan för tidiga krav på formell korrekthet.

I ämnet ingår att behandla komponenter som uttal, grammatik, ordförråd, samtalsstruktur och textstruktur samt att stödja den speciella inlärningsprocess som det innebär att tillägna sig ett andraspråk.

Språk och kultur

Språk och kultur är mycket nära förbundna med varandra. Elever med ett annat modersmål är mer eller mindre delaktiga i två kulturer. Kultur i vid bemärkelse innebär ett komplicerat nätverk av osynliga normer, regler och förhållningssätt. Centralt i ämnet Svenska som andraspråk är att synliggöra likheter och skillnader mellan ursprungskulturens och det svenska samhällets synsätt och värderingar för att eleverna skall förstå den värdegrund den svenska skolan och det svenska samhället vilar på.

Elever som läser Svenska som andraspråk har fått sina första språkliga erfarenheter och kunskaper i och på ett annat modersmål än svenska. Att de har andra förkunskaper än elever med svenska som modersmål är kännetecknande för ämnet, och därför skapas inom ämnet förutsättningar för att kunna utveckla sitt andraspråk till så hög nivå som det är möjligt. Därmed kan också utvecklingen mot aktiv tvåspråkighet stödjas.

Andraspråksundervisning och litteraturläsning

Skönlitteratur är ett viktigt kunskapsområde i ämnet och samtidigt ett medel för att förstå världen och sig själv. Litteraturen formulerar och förmedlar kunskaper och värderingar samt synliggör kulturella referensramar. Litteraturläsningen hjälper eleverna att formulera tankar och känslor som de känner igen, men som de har saknat ord för på det nya språket. De skall också få möjligheter att formulera nya tankar som väcks genom litteraturen.

För elever med ett annat modersmål och en annan kulturell bakgrund har litteraturläsningen på svenska flera olika dimensioner. Utöver själva läsoplevelsen ger litteraturen stöd för att förstå svensk eller västerländsk referensram och jämföra med den egna. Litteraturläsningen vidgar omvärldskunskaperna och utgör en grund för ord- och begreppsinsläring i meningsfulla sammanhang. Arbetet kring välvalda skönlitterära texter ger möjligheter till en allsidig övning i språket.

Att tillägna sig och bearbeta texter behöver inte alltid innebära läsning utan även avlyssning, film, video och bildstudium. Ett vidgat textbegrepp innefattar förutom skrivna och talade texter även bilder.

Mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret eller efter en första del i undervisningen

Målen uttrycker en lägsta godtagbar kunskapsnivå. Skolan och skolhuvudmannen ansvarar för att eleverna ges möjlighet att uppnå denna. De flesta elever kan och ska komma längre i sin kunskapsutveckling än vad denna nivå anger.

Eleven ska

beträffande läsning

- kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt,
- kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt, och
- kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och kunna beskriva och använda sig av innehållet muntligt eller skriftligt,

beträffande skrivning

- kunna skriva läsligt för hand,
- kunna skriva berättande texter med tydlig handling,
- kunna skriva enkla och elevnära faktatexter och instruktioner där innehållet klart framgår,
- kunna stava ord som eleven själv ofta använder i skrift och ord som är vanligt förekommande i elevnära texter, och
- kunna använda sig av stor bokstav, punkt och frågetecken i egna texter,

beträffande tal och samtal

- kunna berätta om och beskriva vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår,
- kunna ge och ta emot enkla muntliga instruktioner, och
- kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från egna och andras erfarenheter, texter och bilder genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och ge kommentarer.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret eller efter en första del i undervisningen

Eleven skall

- på ett sätt som motsvarar elevens åldersmässiga mognad och förkunskaper kunna delta aktivt i samtal samt kunna muntligt berätta och redogöra så att innehållet blir begripligt för åhöraren,
- kunna skriva olika sorters texter i de sammanhang som behövs för arbetet,
- kunna med hjälp av samtal och intensiva textstudier läsa och förstå litteratur som motsvarar elevens åldersmässiga mognad och faktatexter som motsvarar elevens kunskapsmässiga mognad.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall

- kunna förstå och själv använda det svenska språket i tal och skrift i de olika situationer eleven ställs inför,
- aktivt och med tydligt uttal kunna delta i samtal och diskussioner, kunna sammanhängande muntligt återberätta något som eleven hört, läst, sett eller upplevt samt muntligt kunna redovisa ett arbete så att innehållet framgår och är begripligt,

- kunna läsa och tillgodogöra sig till åldern avpassad skönlitteratur och förstå faktatexter av den art som behövs i skolarbetet,
- kunna ta del av, reflektera över och värdera innehåll och uttrycksmedel i bild och film,
- kunna läsa, reflektera över och sätta in i ett sammanhang några skönlitterära verk och författarskap med betydelse för människors sätt att leva och tänka,
- kunna skriva olika sorters texter så att innehållet framgår tydligt och med en sådan språkriktighet som syftet med skrivandet kräver, både vid skrivande för hand och med dator,
- kunna uppfatta variationer, värdeladdningar och nyanser i det svenska språket.

Bedömning i ämnet Svenska som andraspråk

Bedömningens inriktning

Bedömningen i svenska som andraspråk gäller elevens förmåga att använda svenska språket för olika syften i enlighet med sina egna behov och omgivningens krav. Bedömningen gäller således elevens förmåga att

nyanserat och preciserat *uttrycka* egna åsikter, känslor, kunskaper och idéer med olika språkliga medel och med den variation som varje situation kräver, på egen hand och i samspel med andra människor *vidga sin erfarenhet* genom läsning både av skönlitteratur och andra texter samt upplevelser genom andra medier,

medvetet *reflektera* över erfarenheter och uttrycksmedel.

Elevens medvetenhet om språkets betydelse som redskap för inläring, elevens skicklighet i att hantera språket i olika situationer samt elevens ökande formella säkerhet ger en inriktning för lärarens bedömning.

Vid bedömningen skall också beaktas elevens medvetenhet om hur olika kulturella normer och värderingar tar sig språkliga uttryck och hur eleven kan använda denna medvetenhet för att anpassa sitt språk efter sina intentioner och mottagarens förväntningar.

En aspekt i bedömningen är elevens insikt om hur språkinläring och språkutveckling sker samt förmåga att använda denna insikt i arbetet med den egna språkutvecklingen.

Kriterier för betyget Väl godkänt

- Eleven uttrycker sig tydligt i tal och skrift i många olika sammanhang.
- Eleven reflekterar över vad som påverkar den egna språkinläringen och granskar, bearbetar och vidareutvecklar sitt språk, individuellt och i samarbete med andra.
- Eleven uttrycker på ett nyanserat språk åsikter och känslor samt argumenterar för egna åsikter och lyssnar på andra.
- Eleven anpassar vid redovisning av ett arbete sitt språk efter mottagare och situation.
- Eleven uttrycker i samtal med andra tankar och upplevelser som litteraturen ger, gör språkliga iakttagelser utifrån skönlitterära texter och använder dessa för utveckling av sitt eget språk.
- Eleven följer i stort sett skriftspråkets normer när han eller hon själv väljer innehåll.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänt

- Eleven skriver och talar i stort sett korrekt även vid icke självvalda uppgifter.
- Eleven har insikt om sin egen språkutveckling och arbetar medvetet för att uppnå förstaspråksnivå.
- Eleven har bredd i sin läsning, gör jämförelser och relaterar det lästa till egna tankar och erfarenheter samt visar ett personligt förhållningssätt till texterna.

- Eleven inhämtar kunskap med hjälp av olika källor, granskar och värderar dem samt sammanställer sina resultat så att kunskapen blir tillgänglig för andra.
- Eleven använder språket för att i skrift uttrycka ett krävande innehåll med mer komplicerade tankegångar och blir förstådd även om språket inte är helt korrekt.
- Eleven är lyhörd för och reflekterar över stilistiska variationer och olika sätt att uttrycka sig i tal och skrift.

Kommentarer till mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret i ämnena Svenska och Svenska som andraspråk

I detta kommenterande avsnitt tydliggörs och preciseras begrepp som används i mål som eleverna ska ha uppnått o slutet av tredje skolåret i Svenska och Svenska som andraspråk. Under den första rubriken, *Innehåll, texter och genrer*, kommenteras begrepp som berör samtliga mål att uppnå för elever i årskurs 3. Därefter kommenteras alla mål i under respektive rubrik *Att läsa, Att skriva* och *Att tala och samtala*.

Texter och genrer

Kursplanerna i Svenska har få konkreta anvisningar om innehåll i det som eleven ska kunna skriva, tala och samtala om i svenskämnen. För att eleven ska kunna och vilja skapa olika typer av texter är det viktigt att innehållet eleven ska skriva, tala eller samtala om väcker intresse och lust att utforska. I kursplanerna sägs bl.a. att svenskundervisningen ska stärka elevens identitet och utveckla deras förståelse för människor med olika bakgrund, vilket kan ses som en innehållsinriktning. Lärare och elever har dock ganska stor frihet att välja ett innehåll med utgångspunkt i elevernas erfarenheter, behov och intressen.

När innehållet är valt är det viktigt att fundera över texters syfte, situation, mottagare och medium. Enligt målen i årskurs 3 ska eleven kunna muntligt och skriftligt berätta, beskriva, instruera och argumentera. Till exempel ska eleverna kunna återberätta handlingen i en läst text, skriva berättande texter, beskriva, ge och ta enkla muntliga instruktioner och muntligt framföra egna åsikter.

Berättande, beskrivande, instruerande och argumenterande texter har olika funktioner och syften, vilket innebär att de olika texterna har olikartade strukturer och språkliga drag. Ett innehåll kan framställas på olika sätt i det som ofta kallas genrer. Till exempel kan en åsikt om en bok återges som en dikt, i ett brev till en kamrat eller som en bild. En genre är kulturellt betingad och bygger på människors föreställningar om hur olika skriftliga och muntliga texter med ett visst syfte brukar se ut i en viss situation. Även om genrer utvecklas hela tiden kan olika genremönster i olika kulturer kännas igen av individerna i en kultur. Till exempel kan en genre om hur man samtalar hemma vid matbordet urskiljas från hur man samtalar på en matematiklektion. Ett samtal kan beroende på funktion och syfte innehålla såväl beskrivande, berättande, instruerande som argumenterande inslag. Även skriftliga genrer som till exempel en notis i tidningen, en saga och ett brev, som har olika funktioner och syften, kan skiljas åt och urskiljas. Notisen informerar och författaren kan därför både behöva beskriva och argumentera, sagan roar men författaren vill kanske även påverka, varför han eller hon både berättar, beskriver och argumenterar. Slutligen när det gäller brevet vill skribenten kanske informera och kan då både beskriva och argumentera för sin tes.

För att elever ska kunna skriva olika texter med bl.a. tydlig handling, där innehållet tydligt framgår eller muntligt framföra texter så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår, vilket målen i årskurs 3 anger, kan mönster

för texter och genrer vara ett stöd. Samtidigt är det viktigt att erinra om att texters och genrens mönster är funktionella, det vill säga dessa mönster förändras och utvecklas hela tiden. Syftet med att arbeta med texter och genrer är att få kunskap om dem. Arbetet syftar inte till att eleven ska följa genre- och textmönster slaviskt utan snarare till att göra dem till sina, värdera och pröva dem för att senare kunna utveckla dem.

Den berättande texten

Den berättande typen av texter ligger till grund för genrer som ingår i skönlitterära texter och berättande texter, till exempel texter som saga, fabel, berättelse, barnromaner. I dessa genrer är de berättande inslagen centrala, även om beskrivande delar kan förekomma.

Kännetecknet för den berättande texten är att den undersöker och berättar om verkliga eller påhittade händelser. Handlingen byggs ofta upp genom att något oväntat, nytt eller komplicerat inträffar. Hur personerna i texten handlar och reagerar är också viktigt för handlingen. Texten beskrivs ofta i kronologisk ordning och i ofta i preterium, det vill säga dåtid.

Ett exempel på en genre, där berättande inslag är centrala, är sagan. I sagan berättas handlingen kronologiskt. Vidare berättas och beskrivs olika händelser, där en komplikation kan bestå av till exempel en konfrontation mellan det goda och onda. Det onda och goda representeras ofta av olika personer som agerar och reagerar på ett bestämt sätt, ofta antingen som hjälpare eller hindrare, utifrån oväntade händelser. Språkligt ligger sagan nära det muntliga berättandet och börjar ofta med ”Det var en gång ...”. Slutet är ofta gott och ”de levde lyckliga i alla sina dagar”.

Ett annat exempel på en genre som är berättande är en återberättelse om en egen upplevelse. Berättelsen sker ofta i en viss tidsordning, ofta kronologisk. Handlingen kan byggas upp med hjälp av indirekt tal, till exempel ”Då sade jag ...”, beskrivningar och berättelser pekar fram mot det som utgör höjdpunkten i upplevelsen. Oftast förekommer endast ett fåtal personer i en återberättelse, varav en person ofta har huvudrollen. Om upplevelsen berättas skriftligt dominerar skriftspråket medan talspråket förstås är det som används i den muntligt återberättade upplevelsen.

Den beskrivande texten

Den beskrivande texten ligger till grund för saktexter av olika slag, i målen och i skolan ofta kallade faktatexter. Exempel på genrer där beskrivningar dominerar är broschyrer, faktatexter för barn, vägbeskrivning till en bestämd plats. Strukturen i olika beskrivande texter bygger ofta på någon typ av indelning av ett fenomen i undergrupper, till exempel beskrivning av däggdjur och deras undergrupper, eller på en relation mellan helhet och delar, till exempel beskrivningen av en blomma, där först helheten beskrivs och sedan blommans olika delar. Texten skrivs ofta i presens.

Ett exempel på en genre är en faktatext för barn, som till exempel handlar om djur. I en sådan text beskrivs först vilken djurgrupp texten ska behandla, exempelvis katter. Därefter beskrivs kanske en undergrupp av kattdjuren, till exempel norsk skogskatt. Ytterligare olika delar i texten kan beskriva vad det innebär att ha en norsk skogskatt, till exempel fakta om mat och annan skötsel. I en faktatext kan även en berättelse om en personlig händelse, en bild eller grafisk figur ingå som en del i texten.

Om samma text ska formuleras som ett personligt brev om att äga och sköta ett husdjur, får den en annan funktion och syfte än faktatexten. Såväl syfte och funktion som den beskrivande textens form och språk påverkar det personliga brevets form och språk.

Den instruerande texten

Den instruerande typen av text ligger till grund för genrer som instruktioner och anvisningar. I den instruerande texten anges en följd av handlingar som läsaren behöver utföra för att nå ett bestämt resultat. Att kunna läsa, skriva och att ge och ta instruktioner handlar om att kunna återge och utföra ett förlopp, ofta i en viss ordning. Texten omfattar ofta både text och bild. I denna typ av texter används ofta imperativ, till exempel ”Sätt först på ugnen”.

Instruktionen förekommer i olika genrer, till exempel i spelregler, recept, instruktioner eller manualer för olika typer av spel.

Den argumenterande texten

Den argumenterande texten ligger till grund för genrer som brev, kommentarer och insändare. Syftet är att presentera ett påstående, ofta kallad en tes, argumentera för och emot det. Språket i en skriftligt argumenterande text är ofta abstrakt och relativt komplext. I den muntliga argumenterande texten som eleven förväntas kunna använda i årskurs 3 är språket mer konkret och talspråkligt.

Till exempel ska en elev muntligt kunna samtala om en annan elevs texter eller bilder genom att framföra egna åsikter om och ge kommentarer till dessa. Det innebär att eleven ska kunna uttrycka ett påstående/tes ”Jag tycker ...” för att sedan motivera med ett eller flera argument ”därför att ...”.

Avslutningsvis när det gäller texter/genrer så påverkas innehåll, syfte, struktur och språk av den typ av genre/text eleven väljer eller uppmanas att skriva, muntligt framföra eller argumentera för/emot. Även situation och sammanhang påverkar en genre/text. Ett exempel som visar på denna påverkan är om en elev ska beskriva ett regnoväder i skolämnena fysik, geografi och bild. Texterna kommer att te sig olika beroende på att arbetet sker i olika sammanhang, i detta fall i olika ämnen, på vem som berättar, var, för vem och i vilken situation texterna framförs. Även texternas syfte och funktion påverkar elevens slutgiltiga produkt. Slutligen är det viktigt att ha i åtanke att det som diskuteras ovan om texter och genrer alltid utvecklas och förändras över tid i de situationer och sammanhang där de används.

Att läsa

Enligt kursplanerna är syftet med svenskämnen bland annat att sträva efter att eleven utvecklar sin fantasi och lusten att lära genom att läsa på egen hand och av eget intresse. Eleven ska utveckla förmågan att läsa, förstå, tolka och uppleva olika typer av texter. Det är också viktigt att uppmuntra eleven att samtala med andra, uttrycka tankar, reflektera och värdera texter med olika syften och på så sätt erövrar medel för tänkande, lärande, kontakt och påverkan. Förutom faktatexter utgör skönlitteraturen en källa till kunskap för att förstå världen och sig själv. Den lägsta godtagbara kunskapsnivån i årskurs 3 är att

Eleven ska

beträffande läsning

- kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt,
- kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt, och
- kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och beskriva och använda sig av innehållet muntligt eller skriftligt,

Med begreppet *läsa* i målen ovan avses att en elev både kan avkoda och förstå. Förståelse omfattar något mycket mer än bara att förstå det som går att avkoda i orden. Förståelsen av en text är beroende av och bygger på den erfarenhet och omvärldskunskap en elev har om det som texten handlar om. En elev som kan avkoda, förstå orden och tolka det som ”står mellan raderna” i en text kan till exempel *återberätta en handling*, och *använda innehållet* muntligt och skriftligt genom att till exempel förhålla sig till det, argumentera för och emot och förstå det på ett nytt sätt.

I samtliga ’läsa-mål’ används begreppen *bekanta och elevnära* eller *elevnära texter*. Med *elevnära texter* avses texter som eleven har erfarenhet av och möter på fritiden i hemmet och skolan. Texter som är elevnära är kopplade till elevens kulturella och sociala villkor. Dessutom innebär elevnära att texten är vald med hänsyn till elevens behov, förutsättningar, utvecklingsmöjligheter och intressen i vilket även ingår elevens språkliga förmåga. Förutom dessa aspekter utanför texten har även aspekter i texten betydelse. Viktiga faktorer är komplexiteten i texten, till exempel sats- och meningskonstruktion och hur texten byggts samman. Ytterligare en viktig faktor är hur läsaren dras in i texten, till exempel om den ger utrymme för eget tänkande och att ovanliga ord ges en fyllig språklig omgivning, det vill säga förstås av sitt sammanhang.

Med *bekanta texter* avses att eleven har erfarenhet av och en förförståelse för innehåll, handling och språk i texten. Att ha erfarenhet av en text betyder att eleven har mött texten eller likartade texter tidigare eller har erfarenhet av dess innehåll. Förförståelse av texten kan också före läsningen byggas upp genom att lärare och elever gemensamt, till exempel tolkar bilder, gör förutsägelser, associerar till egna erfarenheter och ställer frågor. Förståelsen av texten är beroende av att lärare och elever gemensamt under läsningens gång diskuterar det lästa, relaterar till egna erfarenheter men också förutsäger vad som kan tänkas komma längre fram i texten. Förståelsen liksom avkodningen och motivationen underlättas av att eleven tillsammans med andra blir bekant med texten.

Att få en förförståelse för, gemensamt bearbeta texter samt att välja bekanta och elevnära texter är viktigt oavsett om det handlar om att läsa, skriva eller att tala om dem. Det gäller för alla elever men är speciellt viktigt för elever med annat modersmål än svenska.

beträffande läsning

- **kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt,**

En elev som kan läsa bekanta och elevnära texter *med flyt* kan avkoda bokstäver och på egen hand läsa ut ord och meningar. Eleven läser relativt obehindrat både tyst och högt. Eleven stannar bara till vid ett fåtal ord för att se hur ordet

ska avläsas. Eleven korrigerar sig själv genom att läsa om enstaka ord eller en mening.

beträffande läsning

- kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt,

Exempel på elevnära *skönlitterära texter* är kapitelböcker för barn, sagor, berättelser och fabler.

En elev som kan *återberätta handlingen muntligt eller skriftligt* i en elevnära skönlitterär text avläser, förstår och återberättar handlingen i den skrivna texten. Eleven kan då också återberätta det som underförstått kan förstås ”mellan raderna” i texten.

beträffande läsning

- kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och beskriva och använda sig av innehållet muntligt eller skriftligt,

Inför valet av faktatexter är det viktigt att reflektera över betydelsen av elevnära aspekter både i och utanför texten. Det är av särskild vikt för elever med annat modersmål.

Exempel på *faktatexter* är läroböcker i årskurs 3, faktatexter och tidskrifter för barn. Exempel på *instruktioner* är regler för sällskaps- och dataspel, recept.

Begreppet *beskriva* används för att markera att eleven med egna ord *muntligt* eller *skriftligt* ska kunna förhålla sig till och återge fakta som finns i de faktatexter och instruktioner som eleven läser.

En elev som kan *använda* sig av innehållet i faktatexter och instruktioner kan samtala om innehållet och använda det i egna muntliga eller skriftliga texter eller i andra medier.

Att skriva

När det gäller ämnena Svenska/Svenska som andraspråk ska undervisningen sträva efter att elever genom skrivandet erövrar medel för tänkande, lärande, kontakt och påverkan. Dessutom framhålls i kursplanerna att svenskundervisningen ska främja elevernas förmåga att uttrycka sig skriftligt för hand och med datorn som hjälpmedel samt att utveckla språklig säkerhet i skrift i olika sammanhang. Eleven ska även ges möjlighet att skriva för olika syften. Dels är det viktigt att skriva för att lära, och dels ska eleven skriftligt kunna uttrycka egna erfarenheter och kunskaper så att andra kan ta del av dem. Skrivandet i kursplanerna ses både som en riktning inåt mot det egna lärandet och som en riktning utåt mot en kommunikation med andra. Den lägsta godtagbara kunskapsnivån i årskurs 3 är att

Eleven ska

beträffande läsning

- kunna skriva läsligt för hand,
- kunna skriva berättande texter med tydlig handling,
- kunna skriva enkla och elevnära faktatexter och instruktioner där innehållet klart framgår,

- kunna stava ord som eleven själv ofta använder i skrift och ord som är vanligt förekommande i elevnära texter, och
- kunna använda sig av stor bokstav, punkt och frågetecken i egna texter,

Med begreppet *skriva* avses en process som startar inne i eleven och går i riktning utåt mot en ”färdig” text som andra kan ta del av. I en skrivprocess som ska utveckla elevens skrivande har den färdiga texten föregåtts av läsning, samtal, reflektion och val av innehåll och struktur, ett eller flera utkast på en text, ett eller flera samtal om utkastets innehåll, struktur och språk. I allt skrivande är det viktigt att förbereda den text eleven planerar att skriva eller muntligt framföra. Förberedelsen bidrar till att texten blir mer komplex.

beträffande skrivning

- kunna skriva läsligt för hand,

Att *skriva läsligt för hand* innebär att eleven kan forma bokstäver och ord så att andra kan läsa dem, det vill säga avkoda och förstå orden. Datorskrivandet kan för en del elever vara en väg in i handskrivandet. I datorskrivandet kan elever göra upptäckter som kan utnyttjas i handskrivandet och vice versa.

beträffande skrivning

- kunna skriva berättande texter med tydlig handling,
- kunna skriva enkla och elevnära faktatexter och instruktioner där innehållet klart framgår,

I *berättande texter* är det *handlingen* som tydligt ska framgå, det vill säga eleven ska i en kronologisk ordning kunna återge ett händelseförlopp.

När det gäller *faktatexter* är det i stället *innehållet* som klart ska framgå. I dessa texter handlar strukturen om att ett *innehåll* behandlas ur olika aspekter som då anger strukturen i texten. Till exempel kan först katten beskrivas, det vill säga eleven gör en klassifikation, sedan beskrivs kattens skötsel och kanske en kort händelse med en katt. *Enkla* faktatexter kan sägas omfatta ett par – tre olika delar eller aspekter.

I *instruktioner* förklaras ett handlingsförlopp där det klart framgår i vilken ordning varje del ska utföras, till exempel att skriva en instruktion om hur man matar akvariefiskar.

I *enkla* instruktioner redogörs för ett kortare förlopp av ett för eleven känt ämne. *Enkla* kan även förstås ur ett språkligt perspektiv. Då avses att språkbyggnaden är relativt enkel.

beträffande skrivning

- kunna stava ord som eleven själv ofta använder i skrift och ord som är vanligt förekommande i elevnära texter,

Målet att eleven ska kunna stava ord som eleven *ofta använder* och är *vanligt förekommande* i elevnära texter betyder att de ord en elev ska kunna stava inte alltid är samma ord som en annan elev kan stava. Orden kan skilja sig åt eftersom texterna kan vara olika då de dels kan ha valts med utgångspunkt i elevens intressen, förkunskaper och bakgrund, dels kan ha använts både i och utanför skolan. Vad som är *vanligt förekommande ord* i elevnära texter kan därför variera mellan olika elever. Urvalet av ord och den individuella anpassningen av texter

är viktig för alla elever men speciellt viktigt är det för elever med annat modersmål än svenska.

beträffande skrivning

- kunna använda sig av stor bokstav, punkt och frågetecken i egna texter,

Eleven ska i sina ”färdiga” texter kunna *använda sig av stor bokstav, punkt och frågetecken*. Eleven ska veta hur och när man använder punkt, frågetecken och att dessa skiljetecken följs av ord med stor begynnelsebokstav. Eleven ska också kunna skriva bekanta egennamn med stor begynnelsebokstav.

Att tala och samtala

Ett syfte med svenskämnen är att främja elevens förmåga att tala samt utveckla hans eller hennes språkliga säkerhet i tal i olika sammanhang så att eleven på det sättet erövrar ett medel för tänkande, lärande, kontakt och påverkan. Att kunna använda svenska språket i talad form framhålls i Svenska som andraspråk som en förutsättning för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Som tidigare sagts ska eleverna i Svenska utveckla en sådan säkerhet att de kan, vågar och vill tala i många olika sammanhang. För elever som läser Svenska som andraspråk gäller att de ska utveckla en sådan säkerhet i tal att de vill, vågar och kan uttrycka sig i många olika sammanhang. Språket utvecklas i ett socialt samspel med andra. Att förstå och att kunna använda mönster för olika typer av samtal ökar möjligheterna till delaktighet i klassrummet, vilket kan ses som ett led i att utveckla elevernas demokratiska värderingar. Den lägsta godtagbara kunskapsnivån i årskurs 3 är att

Eleven ska

beträffande tal och samtal

- kunna berätta om och beskriva vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår,
- kunna ge och ta enkla muntliga instruktioner, och
- kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från egna och andras erfarenheter, texter och bilder genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och ge kommentarer.

Ett *tal* är ett muntligt framförande där eleven själv till exempel beskriver, berättar om eller argumenterar för eller emot något för en eller flera personer. Ett muntligt framfört tal har liksom en skriven text föregåtts av ett förarbete och samtal om innehåll, struktur och språk.

I det sociala samspelet, där flera individer deltar, är *samtalet* en viktig förutsättning för den fortsatta muntliga men även skriftliga språkutvecklingen. En elev som språkligt samspekar med andra, det vill säga samtalar med andra, kan ta initiativ till samtal, ge uttryck för åsikter, vänta på sin tur, lyssna på andra, ge respons på det någon säger, till exempel framföra åsikter på ett enkelt sätt. Samtalsmönstret kan variera i olika situationer och kulturer, något som är viktigt att synliggöra för och diskutera med alla elever, men kan vara av speciell vikt för elever med annat modersmål än svenska.

beträffande tal och samtal

- kunna berätta om och beskriva vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår,

Att eleven muntligt ska kunna *berätta* och *beskriva* vardagliga händelser så att *innehåll och handling* på ett tydligt sätt framgår innebär att eleven ska kunna formulera ett innehåll och bygga upp en handling i berättande och beskrivande texter. Till exempel ska eleven kunna berätta om en upplevelse eller beskriva skolvägen så att innehåll och handling *på ett tydligt sätt framgår*. Kunskap om texters och genrens olika karaktärsdrag kan hjälpa eleven att beskriva och berätta så att innehåll och handling tydligt framgår.

beträffande tal och samtal

- kunna ge och ta enkla muntliga instruktioner,

En elev som kan *ge och ta enkla muntliga instruktioner* kan muntligt uttrycka och förstå den beskrivning av aktiviteter som i en instruktion bygger på varandra och förklarar ett förlopp. Eleven ska kunna beskriva men även förstå eller ställa frågor för att förstå när andra beskriver hur man till exempel spelar ett spel för barn eller använder en funktion på datorn.

beträffande tal och samtal

- kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från egna och andras erfarenheter, texter och bilder genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och ge kommentarer.

Som framhållits tidigare kan samtal variera beroende på sammanhang och situationen. Eleven ska kunna *samtala* om ämnen som berör genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och ge kommentarer, det vill säga vara en aktiv språkanvändare. Att kunna ställa adekvata frågor samt komma med relevanta åsikter och kommentarer är ofta ett tecken på att eleven kan lyssna. Att samtala innebär därför att eleven ska kunna vara både en lyssnare och en aktiv språkanvändare.

Att kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från *egna och andras erfarenheter* innebär att eleven till exempel kan samtala om frågor och ämnen som berör händelser som eleven själv har varit med om, läst om eller hört andra beskriva eller berätta om.

När det gäller att kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från *egna och andras texter och bilder* kan samtalet bland annat handla om spontana frågor som uppstår och berör det samtalsämne som pågår kring ett innehåll. Samtal kan också beröra frågor om struktur och språk i egna och andras texter och bilder. Samtalet med läraren är vägledande för vilket innehåll som är viktigt att samtala om och för hur man gör upptäckter i texter. Lärarnas samtal om innehåll, struktur och språk med eleven enskilt eller i grupp bygger på sikt upp elevernas textmedvetande som de senare kan utnyttja i egna texter.

I detta sista mål synliggörs samtalets betydelse för läs- och skrivutvecklingen liksom dess betydelse för kopplingen mellan det som eleven upplevt, berättat, läst och skrivit om eller sett på bilder. Denna koppling visar avslutningsvis att alla mål att uppnå beträffande läsning, skrivning, tal och samtal är lika viktiga i den språkutveckling som alla elever i årskurs 3 lägst ska ha uppnått i slutet av årskurs 3.

Målen i relation till kursplanerna

Inledning

I detta avsnitt ställs mål att uppnå i årskurs 3 i relation till kursplanen i Svenska och Svenska som andraspråk. Syftet med avsnittet är att möjliggöra fördjupade diskussioner av målen insatta i ett sammanhang.

Avsnittet är uppbyggt kring frågor som tar sin utgångspunkt i målen i relation till kursplanerna i Svenska och Svenska som andraspråk. Först presenteras kort kursplanerna under rubriken *Kursplanerna i Svenska och Svenska som andraspråk*. Därefter följer förslag till en modell att arbeta utifrån under rubriken *En idé om planering av undervisningen*.

Materialet är tänkt att användas som diskussionsunderlag för planering av undervisning.

Kursplanerna i Svenska och Svenska som andraspråk

Det är viktigt att komma ihåg att elevers litterära, språkliga och kommunikativa utvecklingsprocess inte går att dela upp i förmågor som läsning, skrivning samt tal och samtal, som i mål att uppnå. De olika förmågorna är beroende av varandra, går in i varandra och kan i undervisningen inte delas upp och utvecklas var för sig utan hänger ihop som en helhet.

I en undervisning som ser på språk, kultur och kommunikation som en helhet tillåts elever använda sitt språk i meningsfulla och funktionella sammanhang. Den tar sin utgångspunkt i läroplanens och kursplanernas mål att sträva mot och behandlar språk och litteratur som en helhet. Även om målen för årskurs 3 är gemensamma för ämnena Svenska och Svenska som andraspråk, så pekar kursplanerna på olika förmågor som undervisningen ska sträva efter att eleven ges möjlighet att utveckla.

I kursplanerna i Svenska och Svenska som andraspråk framhålls att alla elevers fantasi och lust att lära är viktig för deras skriftspråkliga utveckling. Det är därför viktigt att elevers olika erfarenheter och behov tas till vara och utgör en grund för innehållet i olika arbetsområden, teman eller arbetsuppgifter i undervisningen. Resultatet av elevernas deltagande och genomförande av ett arbete bildar sedan utgångspunkt för lärares bedömning av elevernas kunskapsutveckling i relation till mål att uppnå i årskurs 3. Elever lär inte bara genom att läsa och skriva olika typer av texter eller att samtala med andra. De använder i hög grad även bilder, rörelser och ljud av olika slag. Dessutom kommunicerar de via olika medier, t.ex. mobilen, gester och datorn. Såväl kursplanen i Svenska som i Svenska som andraspråk talar i detta sammanhang om det vidgade textbegreppet. Ett vidgat textbegrepp omfattar både skrivna och talade texter samt bilder, vilka eleverna ska lära sig att i samtal med andra uppleva, tolka, förstå och diskutera.

Idag kommer elever ofta i kontakt med texter på Internet. Att ta del av, kritiskt granska och använda relevant information såväl via text som bild, analogt som digitalt är något som också framhålls i kursplanerna. Denna vidgade syn på begreppet text är viktig att ha i åtanke i arbetet med olika typer av texter och i synen på elevers textkompetens redan i de tidiga åren i grundskolan.

I undertexten till mål att uppnå i årskurs 3 sägs att skolan och huvudmannen ansvarar för att eleverna ges möjlighet att uppnå den lägsta kunskapsnivå som

målen uttrycker. Det innebär att de flesta elever kan eller ska komma längre i sin kunskapsutveckling. Lärares ansvar handlar om att kunna planera, organisera, anpassa och genomföra en adekvat och därmed likvärdig undervisning för alla elever oavsett klass, kön, etnicitet eller förmåga. Dessutom ska läraren kunna bedöma om eleven nått målen.

En idé om planering av undervisning

Fortsättningsvis följer ett förslag på en modell för hur lärare kan ta ansvar för att utforma undervisning i enlighet med målen i kursplanen. Modellen bygger på att elever och lärare tillsammans planerar ett arbetsområde där elevernas intresse och förkunskaper är avgörande för arbetsområdets innehåll, de förmågor eleverna ska utveckla och vilka mål den enskilda eleven ska nå i arbetsområdet. Frågor i anslutning till de olika stegen i modellen presenteras under rubrikerna *Innehåll i ett arbetsområde*, *Mål att sträva mot i ett arbetsområde* och *Mål att uppnå i ett arbetsområde*. Därefter presenteras under rubriken *Genomförandet* frågor som berör bl.a. metod och tidsåtgång.

Arbetsområdet i detta arbetsmaterial är tänkt att omfatta båda svenskämnen, det vill säga mål att sträva mot och mål att uppnå är hämtade från båda kursplanerna. Modellen ska inte ses som linjär utan att delarna i den står i dialog med och är beroende av varandra. Om ett arbetsområde är ämnesintegrerat bör mål att sträva mot och mål att uppnå kompletteras med målen i respektive ämne som ingår i ett arbetsområde.

Innehåll i ett arbetsområde

För att främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling ska undervisningen, enligt läroplanen, ta sin utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper samt i läroplanens övergripande mål. Detta uttrycks i kursplanen för Svenska som andraspråk med att undervisningen ska ha ett för eleverna meningsfullt innehåll. Eleverna skall vidare ges förutsättningar att tala, lyssna, läsa, skriva och tänka i meningsfulla sammanhang. Det är därför viktigt att undervisningen tar sin utgångspunkt i ett innehåll som är väsentligt för eleverna men som också har stöd i kursplanerna.

När det gäller innehållet i ämnet Svenska säger kursplanen i Svenska bl.a. att läsning av litteratur hjälper eleven att förstå sig själv och världen samt kan forma motbilder till rasism, extremism, stereotypa könsroller och odemokratiska förhållanden. I Svenska som andraspråk sägs att litteraturen ska vidga omvärldskunskaperna. Utvecklingen av förmågorna tala, läsa, skriva och lyssna kopplas därmed till ett innehåll som bl.a. handlar om de grundläggande demokratiska värderingarna. I överensstämmelse med kursplanens innehållsangivelser och läroplanens övergripande mål kan ett arbetsområde till exempel behandla individens utveckling, mobbning, vänskap, olika traditioner i olika kulturer, pojkars och flickors syn på olika företeelser. Viktigt är att innehållet är bekant och elevnära för alla elever.

Ett sätt att komma fram till ett för eleverna intressant arbetsområde är att diskutera det innehåll som exemplifieras i kursplanen och läroplanens övergripande mål. Till exempel: Vad kan ett arbetsområde i årskurs 1, 2 eller 3 ta upp som hjälper eleven att förstå sig själv och sin omvärld bättre? Vad ska ett arbetsområde i årskurs 1, 2 eller 3 handla om som tar upp de olika motbilder som beskrivs ovan? Som behandlar demokratiska värderingar? Ni som lärare har

stora möjligheter att tillsammans med eleverna bestämma bekanta och elevnära innehåll som eleven ska läsa, skriva, tala och samtala om i ett arbetsområde.

Att diskutera:

- Vilka arbetsområden anser ni vara möjliga för elever i tidigare år att läsa, skriva och samtala om? Ge flera exempel. Motivera.
- På vilket sätt är det möjligt att diskutera fram ett innehåll i ett arbetsområde med eleverna? På vilket sätt har ni gjort det/skulle ni kunna göra? Motivera.
- Hur kan ni ta reda på elevernas tankar och idéer om ett innehåll i ett arbetsområde? Hur kan ni välja och hur motiverar ni valet av innehåll?
- På vilket sätt kan ni i undervisningen utgå från elevnära innehåll och ta utgångspunkt i elevens tidigare erfarenheter, behov och språk?

Mål att sträva mot i ett arbetsområde

Ett innehåll som väcker elevernas intresse är en viktig utgångspunkt för att ni i er undervisning ska kunna utveckla de förmågor som mål att sträva mot uttrycker. Om ni i stället först väljer förmågor som ni anser viktiga att arbeta med så är det även då viktigt att finna ett innehåll som är elevnära och bekant.

När innehållet i arbetsområdet är valt utifrån kursplaner och elevernas tankar och idéer är det viktigt att utformning av undervisningen tar sin utgångspunkt i kursplanens mål att sträva mot. De beskriver de förmågor och den kunskap undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla.

Anta att ni i er undervisning väljer nedan angivna mål att sträva mot som de förmågor som ni anser att eleven ska utveckla i det arbetsområde ni och era elever tillsammans har valt. Nedan valda mål att sträva mot finns i både Svenska och Svenska som andraspråk.

Skolan skall i sin undervisning i svenska/svenska som andraspråk sträva efter att eleven:

- *i dialog med andra uttrycker tankar och känslor som texter med olika syfte väcker samt stimuleras till att reflektera och värdera.*
- *utvecklar sin fantasi och lust att lära genom att läsa skönlitteratur*
- *kan, vill och vågar/vill vågar och kan uttrycka sig genom skrivandet.*

Dessa mål att sträva mot utvecklar elevens förmåga att läsa, skriva och samtala. Ni kan givetvis välja andra, lägga till eller ta bort mål att sträva mot beroende på arbetsområde.

I det fortsatta planeringsarbetet kan ni utgå från den klass eller de elever ni har. Om ni vill kan ni, när ni arbetar med materialet för första gången, tänka att ni har en klass av vilka några elever har Svenska som andraspråk och några är elever i läs- och skrivsvårigheter.

Att diskutera:

- Hur lägger ni upp arbetsområdet?
- Hur tänker ni för att ge alla elever möjlighet att utveckla de förmågor som uttrycks i mål att sträva mot?

Frågor att fundera över och motivera:

De ord och delar av meningar som är kursiverade i frågorna nedan anger att de knyter an till ovan nämnda mål att sträva mot eller andra begrepp i kursplanen.

- Vad är det ni vill att eleven ska förstå/lära sig något om?
- Vilka texter bör väljas dels för att få kunskap om arbetsområdet, dels för att *utveckla elevens fantasi och lust att lära*? Hur tänker ni kring anpassning av undervisningen när det gäller alla elever men speciellt de som behöver extra stimulans, t.ex. de som läser Svenska som andraspråk, de elever som är i läs- och skrivsvårigheter, de vana läsarna?
- Hur bearbetar ni texterna? Hur använder ni dialogen för att *stimulera eleven att utveckla sina tankar och känslor och att reflektera och värdera*?
- Vad och hur ska eleverna skriva? På vilket sätt kan ni få eleverna att *kunna, vilja och våga* (i svenska)/*vilja, våga och kunna* (i svenska som andraspråk) *uttrycka sig skriftligt*?
- Hur ska den nya kunskapen presenteras? I kursplanen talas om något mer än bara en skriven text, hur kan det *vidgade textbegreppet* användas i arbetet och redovisningen?
- Hur tar ni reda på vad eleverna förstått?
- Vad innebär det för planeringen av detta arbetsområde att *skolan och huvudmannen ansvarar för att eleverna ges möjlighet att uppnå den lägsta kunskapsnivå som målen uttrycker*?

Mål att uppnå i ett arbetsområde

Som ni säkert känner till handlar det sedan om att fundera över vilka mål eleverna kan ges möjlighet att uppnå helt eller delvis inom ramen för det valda arbetsområdet och valda mål att sträva mot. Val av mål att uppnå är beroende av bl.a. i vilken årskurs arbetsområdet genomförs, elevernas erfarenhet, intresse och textval.

Att bedöma en elevs utveckling i relation till uppsatta mål i ett arbetsområde har ni länge arbetat med. Med nationella mål att uppnå i årskurs 3 ges ni i de tidiga åren i grundskolan möjlighet att göra en likvärdig bedömning av elevens utveckling. Innan ni går vidare i att utforma arbetsområdet fundera över följande frågor:

Att diskutera:

- Vilka likheter och skillnader ser ni i de nationella målen och de mål ni lokalt arbetat med tidigare?
- Hur kan ni utnyttja det ni redan vet om mål att uppnå?

I olika arbetsområden ges elever möjligheter att nå olika mål. I er planering av ert arbetsområde kan ni bland nedanstående frågor välja de mål att uppnå som passar bäst till valt arbetsområde och valda mål att sträva mot.

Här presenteras frågor i anknytning till alla mål under rubrikerna läsning, skrivning samt tal och samtal i mål att uppnå för årskurs 3. De kursiverade orden är hämtade från dessa mål.

Frågor att fundera över och motivera:

beträffande läsning

- Hur tillgodoser ni att alla elever ges möjlighet att läsa *elevnära och bekanta texter*?
- Vad innebär och hur vet ni/tar ni reda på att en elev *läser med flyt*?
- Vad innebär det att kunna *återberätta handlingen i skönlitterära texter*? Hur ska den möjligheten iscensättas i arbetsområdet? Har eleven då visat att han/hon förstår texten?
- Vad innebär det att kunna *använda sig av innehållet*? Hur kan det iscensättas i klassrummet?
- Hur anpassas, förbereds och används texter utifrån elevers olika förmågor?

beträffande skrivning

- Vad innebär det att *skriva läsligt*?
- Vad innebär det att skriva *berättande texter med tydlig handling*? Hur möjliggör ni för elever att kunna göra det?
- Vilka krav ställer ni på en *enkel och elevnära faktatext* som eleven har skrivit?
- Vad innebär det att skriva så att *innehållet klart framgår*? Hur vet eleverna att det är så?
- Hur vet ni/tar ni reda på om eleven kan *stava ord som eleven själv ofta använder* om eleverna läser olika elevnära texter?

beträffande tal och samtal

- Vad är *vardagliga händelser*? På vilket sätt konkretiseras de i undervisningen?
- Hur kan eleven visa att han/hon *kan ta/ge enkla muntliga instruktioner*?
- Vad innebär det att kunna *samtala*? Hur många bör ingå i en samtalsgrupp? Gäller det för alla elever? Hur ges utrymme för *alla* elever att kunna delta i samtal?
- Hur iscensätts samtal om *egna och andras erfarenheter, texter och bilder*?
- Vad innebär det att *ställa frågor på, framföra egna åsikter* om och *ge kommentarer* till olika typer av texter? Vad innebär det att kunna diskutera innehållet i en text? Hur kan eleven visa att han/hon kan det?

Genomförande

Innan alla elever börjar arbeta med arbetsområdet bör ni diskutera följande frågor som berör utformning, utvärdering, bedömning och föräldrasamverkan.

Att diskutera:

- Vilka arbetssätt och arbetsformer möjliggör en utveckling av valt innehåll, valda förmågor och mål att uppnå? Behöver olika elever olika arbetssätt/-former? Hur och vem väljer arbetssätt och arbetsformer?
- Vilka medier bör eller kan användas för elevers kunskapsförmedling? Hur och vem ska välja?
- Hur tydliggör du vad som förväntas av eleverna?
- Hur lång tid får eleverna för arbetsområdet?

- Hur kan ni i arbetsområdet dokumentera, utvärdera och bedöma elevens utveckling beträffande valda mål att uppnå?
- Hur samtalar du med eleven om vad eleven lärt sig och hur tänker ni kring bedömning? Hur tydliggör ni bedömningen för eleverna?
- Hur arbetar ni vidare med och följer upp en elev som inte når målen?
- Hur kan ni utvärdera arbetsområdet?
- På vilket sätt får föräldrar information om mål att sträva mot, mål att uppnå och bedömning i arbetsområdet/i er klass/för den enskilda eleven?

Ni kan se det arbetsområde som ni nu färdigställt tillsammans med andra eller själv som en övning. Ni kan också genomföra det i klassen som ett försök, som sedan kan utvärderas och utvecklas vidare. En utveckling av den genomgångna arbetsprocessen kan vara att vidga arbetet till att gälla ett ämnesövergripande arbetsområde. Då måste såväl mål att sträva mot som mål att uppnå kompletteras med de ämnen som, förutom svenskämnen, ingår arbetsområdet.

Litteraturlista

- Adelmann, Kent (2007). *Om konsten att lyssna*. Lund: Studentlitteratur.
- Ahl, Astrid (1998). *Läraren och läsundervisningen: en studie av åldersintegrerad pedagogisk med sex- och sjuåringar*. Doktorsavhandling. Pedagogiska institutionen. Umeå universitet.
- Allard, Birgitta, Rudqvist, Margret & Sundblad, Bo (2001). *Nya Lusboken. En bok om läsutveckling*. Stockholm: Bonniers Utbildning.
- Arkhammar, Britt-Marie (2000). *Läs- och skriväventyr: Läs och skrivutveckling: inspiration till djupläsning, faktastudier och ett fritt skapande*. Handledning: ett kursmaterial i svenska. Solna: Ekelund.
- Axelsson, Monica, Michael Philipsson, Anders Rosander, Carin & Sellgren, Mariana (2005). *Ämne och språk – språkliga dimensioner i ämnesundervisningen*. Stockholm: Nationellt Centrum för sfi och svenska som andraspråk.
- Bergman, Pirkko & Abrahamsson, Tua (2004). Bedömning av språkfärdigheten hos andraspråkselever. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*.
- Bergöö, Kerstin, Jönsson, Karin & Nilsson, Jan (1997) *Skrivutveckling och undervisning*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjar, Louise & Liberg, Caroline (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjar, Louise (red.) (2006). *Det hänger på språket! Lärande och utveckling i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Björk, Maj, Liberg, Caroline & Sandberg, Inger (1998). *Vi läser och skriver tillsammans: Språkutvecklande arbete för den tidiga läs- och skrivundervisningen*. Handbok. Stockholm: Natur & Kultur.
- Björk, Maj & Liberg, Caroline (2005). *Vägar in i skriftspråket tillsammans och på egen hand*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Brink, Lars (2005). Bröderna Lejonhjärta. En receptionsstudie i år 3. I: Kåreland, Lena (red.). *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Brink, Lars (2005). Välja bok. Läspreferenser hos en grupp barn under år 1–3 och år 6. I: Kåreland, Lena (red.). *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Brink, Lars (2005). Boksamtalen under mellanåren 6. I: Kåreland, Lena (red.). *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Chambers, Aidan (2003). *Böcker inom oss. Om boksamtal*. Stockholm: Nordstedts Förlag.
- Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter & Pence, Allan (2002). *Från kvalitet till meningsskapande. Postmoderna perspektiv – exemplet förskolan*. Stockholm: HLS Förlag.
- Dominković, Kerstin, Eriksson, Ylva & Fellenius, Kerstin (2006). *Läsa högt för barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, Olga (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.

- Ewald, Annette (2007). *Läskulturer: lärare, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår*. Doktorsavhandling. Malmö högskola.
- Fast, Carina (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva. Familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Doktorsavhandling. Uppsala universitet.
- Folkesson, Anne-Marie (2004). *Datorn i det dialogiska klassrummet*. En fallstudie av läs- och skrivprocessen år 1–3. Lund: Studentlitteratur.
- Garme, Birigitta, (red.) (2002). *Språk på väg: om elevers språk och skolans möjligheter*. Norrköping: Läspedagogiska institutet EMIR.
- Hedeboe, Bodil & Polias, John (2000). Et sprog til at tale om sprog. Om funktionel grammatik og genrepædagogik i Australien. I : Esman m.fl (red.). *Dansk dialog*. Danslæreforeningen, s 193–231.
- Hagberg-Persson, Barbro (2006). *Barns mångfaldiga språkresurser i mötet med skolan*. Doktorsavhandling. Institutionen för Nordiska språk, Uppsala universitet.
- Hedeboe, Bodil & Polias, John (2007). Genrebyrå. *En språkpedagogisk funktionell grammatik i kontext*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Häggström, Ingrid & Lundberg, Ingvar (2006). *Språklekar efter Bornholmsmodellen: en väg till skriftspråket*. (4:e upplagan). Linköping: Ing-Read.
- Høien, Torleiv & Lundberg, Ingvar (1990). *Läsning och läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Jonsson, Carin (2006). *Läsandets och skrivandets bilder. En analys av villkor och möjligheter för barns läs- och skrivutveckling*. Doktorsavhandling. Umeå universitet. Institutionen för svenska och samhällsvetenskap.
- Jönsson, Karin (2007). *Litteraturarbetets möjligheter. En studie av barns läsning i årskurs F–3*. Doktorsavhandling. Malmö högskola.
- Keene, Ellin Oliver (2003). *Tankens mosaik: om mötet mellan text och läsare*. Göteborg: Daidalos.
- Liberg, Caroline (1996). *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, Caroline (2000). *Den livsvida och livslånga läs- icg skrivutvecklingen och svensk lärarens uppdrag*. I: Svensk lärareföreningens årsskrift 2000 Att växa med språk och litteratur.
- Liberg, Caroline (2003). Möten i skriftspråket. I: Bjar, Louise & Liberg, Caroline (red.). *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, Caroline (2007). *Läsande, skrivande och samtalande*. I: Myndigheten för skolutveckling (2007) *Att läsa och skriva*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Lindö, Rigmor (1999). *Det gränslösa språkrummet: om barns tal- och skriftspråk i ett didaktiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, Rigmor (2005). *Den meningsfulla språkväven: om textsamtalets och den gemensamma litteraturläsningens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, Ingvar & Herrlin, Katarina (2005). *God läsutveckling: kartläggning och övningar*. Stockholm: Natur och kultur.
- Lundberg, Ingvar (2006). *Konsten att läsa faktatexter*. Stockholm: Natur & Kultur.

- Løkensgard, Hoel (2001). *Skriva och samtala. Lärande genom responsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, Eva & Nauclér, Kerstin (2003). *Läsinlärning och läsutveckling hos barn med olika språkliga förutsättningar*. Hässleholm.
- Malmgren, Lars-Göran (1996). *Svenskundervisning i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för skolutveckling (2007). *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. (www.skolutveckling.se)
- Myrberg, Mats (2007). *Läs- och skrivsvårigheter*.
I: Myndigheten för skolutveckling (2007) *Att läsa och skriva*, s. 73–99. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Nilsson, Jan (1997). *Tematisk undervisning*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, Anita & Sahlström Eva (1998). *Kartläggning av läsning och skrivning ur ett deltagarperspektiv: analysverktyg för alla*. Institutionen för specialpedagogik. Göteborgs universitet.
- Rhedin, Ulla (2004). Resan i barndomen – om bilderböcker för barn och vuxna. I: Rhedin, Ulla (red.). *Bilderbokens hemligheter*. Stockholm: Alfabeta.
- Sandström Madsén, Ingegärd (2007). *Samtala, läsa och skriva för att lära: i ett utvecklingsperspektiv från förskola till högskola*. Kristianstad: Kristianstad University Press.
- Skolverket (1996). *Likvärdighet – ett delat ansvar*. Best nr: 96:235. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1997). *Läs- och skrivutveckling: den röda tråden genom alla ämnen och alla skolår*. Lägesbeskrivning. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1999). *Nationella kvalitetsgranskningar 1998*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1999) *Läroplanerna i praktiken*. Best nr: 99:484. Stockholm.
- Skolverket (2000). *Grundskolan. Kursplaner och betygskriterier*. Svenska. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2000). *Grundskolan. Kursplaner och betygskriterier*. Svenska som andraspråk. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2004). *Likvärdig bedömning och betygssättning: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2007) *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995–2007*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2008). *Kursplanen – ett rättesnöre? Lärare om kursplanerna i svenska, samhällskunskap och kemi*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 1997:108 *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sterner, Görel & Lundberg, Ingvar (2002). *Läs- och skrivsvårigheter och lärande i matematik*. Göteborg: NCM Rapport 2002:2.
- Strömquist, Siv (1993). *Skrivprocessen: teori och tillämpning*. Lunds: Studentlitteratur.
- Strömquist, Siv (2000). *Skrivboken*. Malmö: Gleerups.

- Taube, Karin (2006). *Barns tidiga läsning*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Taube, Karin (2007). *Läsinlärning och självförtroende – Psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*. (4:e upplagan). Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Tinglev, Inger (2005). *Inkludering i svårigheter. Tre timplanebefriade skolors svenskundervisning*. Institutionen för barn- och ungdomspedagogik, specialpedagogik och vägledning. Umeå universitet.
- Wagner, Ulla (1997). Sagan om den lilla farbrorn. I: SOU 1997:108 *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket

www.skolverket.se